

TRIBUNA

Mapiranje mesta 1: Kaj je mesto?

*Lublana ma pet občin
največja je Šiška
pol je Center
pol so Moste.*

- a) materialni aspekt urbanega, dizajn, meje, funkcija, prostor, sošeske, mobilnost od točke A do točke B, praznine vmes, tokovi in anonimnost;
- b) disciplinirajoče okolje – kje lahko hodiš, katere poti so dovoljene, kje lahko piješ, kje lahko uriniraš, kje se ti lahko strga, kje si lahko nag, kje lahko govoriš svoje mnenje, kje lahko prosiš za denar, kje se lahko umiješ, kje si lahko v trenirki, kam lahko vstopiš, kje te (ne)prijazno zavrnejo, kam spadaš, kam ne?;
- c) organizem, ki se razvija z vse večjo hitrostjo – drugače od zdravega biološkega organizma, ki se z velikostjo upočasni – deli svoje celice kot rak, hrani svoje apetite z novimi venami krvi in nenazadnje neobvladovano propade ali zaživi novo hibridno, nekontrolirano življenje? *Lublana je bulana!?*

Mapiranje 3: Heterotopije

*Lublana ma živalski vrt
Lublana ma učas cirkus
živalski vrt je zmeri
če ni cirkusa je dolgcajt.*

Lublana je bulana!

Vprašanje »Kakšno mesto si (lahko) želimo?« ni ločljivo od tega, kakšni ljudje želimo biti, kakšne družbene odnose želimo graditi, kakšne odnose z naravo cenimo, po kakšnem življenjskem stilu hrepenimo in kakšne estetske vrednote gojimo. Tribuna Ljubljana tako na eni strani raziskuje samo pojavnost krize v mestu, na drugi pa skozi prizmo osredotočanja na mestna obrobja – družbene margine – išče alternativne urbane prakse spopadanja s krizo v Ljubljani, ki so navadno spregledane. Pri tem margine ne vključujejo zgolj klasične definicije socialne deprivacije in izključenosti, temveč tudi konceptualne izostalosti, kar pomeni, da se avtorji prispevkov lotijo interdisciplinarno – med urbanizmom, socialno geografijo, politično ekonomijo, ekologijo, sociologijo umetnosti in filozofijo – z namenom, da osvetlijo manj opazne vidike mesta. Centralni koncept študije so razmerja moči, ki se tvorijo v prostoru, in kako jih je moč zaobiti.

Mapiranje mesta 2: Mesto za koga?

*Na Viču so še kmetje
v Mostah so delavci
kmetje delajo na polju
delavci v tovarnah.*

- a) vsakdo naj bi imel pravico do mesta, vsakdo naj bi imel pravico mesto napolniti z lastnimi pomeni, zavzeti javni prostor, napolniti mesto z dogodkom, z igro in uporom, mesto doživeti nemediirano, skozi svoje telo ... ampak ali ima vsakdo tudi možnost zares vzeti si to pravico? V mestu so na delu neenaki odnosi moči, ki se že zdavnaj ne rišejo več zgolj na horizontih tovarne in polja, temveč v kompleksnem, večplastnem razmerju med kapitalom, kulturnimi industrijami, urbanizmom in obrobji: brezdomcev, skvoterjev, beguncev, priseljencev,

žensk, seksualnih manjšin, zasvojenecv, revnih ... dislociranih v zapuščenih stavbah, večnih gradbiščih, ogroženih umetniških projektih, azilih, temnih ulicah, zavetiščih, najemniških stanovanjih brez gretja ... Kje so obrobja danes in kaj nas lahko naučijo? Kje bodo jutri, ko zrastejo na mestu Metelkove, Roga in Tobačne luksuzna stanovanja za *nouveaux riches*? Je to mesto, ki si ga želimo?;

- b) ničesar ne izkusimo samo po sebi, ampak v relaciji, ni dveh ljudi, ki bi občutila mesto enako. Pomeni, ki jih pripisujemo prostorom, so povezani z spolom, razredom, lastništvom, hierarhijo čutov – kaj zgodi, če sprevrnemo superiorno pozicijo vizualnega, voajerizma, ki ga mesto ponuja, za dotik, zvoke, vonj, okus ...

4

**ISLAMSKI VERSKI IN
KULTURNI CENTER**

Andreja Vezovnik & Robert Bobnič

16

fotografija Jon Žagar

9

fotografija Babi

12

fotografija Klemen Ilovar

15

S POTI

Ana Bogataj

8

**MAPIRANJE (MAPIRANJA)
UMETNIŠKEGA MAPIRANJA**

Kaja Kraner

10

BOJEVNICE V MESTU

Asja Hrvatin

13

**POLITIČNO DELOVANJE
VRTIČKARJEV**

Armando Garcia Teixeira

3

infografika Sara Vrbinc

7

ilustracija Adrijan Praznik

1

fotografija Klemen Ilovar

14

fotografija Nemanja Knežević

6

**ADA IN ANA SE PROSTOVO-
LJITA NA MESTU ŽENSK**

Ada Černoša

11

SE BO ŽE SPEDENALO ...

Sebastijan Lamut

Legenda

Zdi se, da ima geografska karta 2 ravni: prostorsko-representativno in jezikovno raven. Prva reprezentira nek prostor ter njegove elemente in zanjo velja, da so razmerja med njenimi elementi enaka razmerjem med elementi reprezentirane prostora. Jezikovna raven pa je vpis jezika v karto, torej poimenovanje njenih elementov in s tem vnos nekih ideoloških, zgodovinskih in drugih vrednosti/vrednot oz. pomenov vanjo. Vendar ti dve ravni nista resnično ločeni. Vrednosti/vrednote ne vstopijo v karto šele z jezikom, ampak so na delu že pri prostorski reprezentaciji: kaj je reprezentirano in kaj ne? Na kakšen način je reprezentirano tisto, kar je? Običajna karta tako deluje kot nekakšna jezikovno-prostorska homogenizacija pomenov, skozi katero je reprezentirani prostor dozvedno enoten, jasen in znan. Vendar ni noben prostor zares takšen. Da bi to pokazali na primeru Ljubljane, smo si za izhodišče vzeli karto mesta, s katere smo izbrisali njeno uradno jezikovno raven (imena ulic, prostorov itd.) ter vnesli novo. Različni ljudje so na karti označili kraje in prostore, ki imajo zanje (in še vsaj nekaj drugih ljudi) nek pomen, do katerega se tisti, ki ga poznajo, dokopljejo s pomočjo jezikovnega ključa ob oznaki. Za tiste, ki tega pomena ne poznajo, ta še naprej ostaja neznan. Prostori in njihovi pomeni nastajajo skozi njihove specifične rabe, ki so lahko omejene na zelo majhno ali zelo specifično definirano skupino uporabnikov. Ta nova jezikovna raven, za razliko od uradnih označb, mesto pomensko (in s tem tudi prostorsko) razdrobi, slednje ni več enotno in ni več vsem razvidno (čeprav v resnici tudi prej ni bilo tako). Pri tem sta se pojavila dva problema. Najprej je postalo jasno, da je pomembna funkcija mnogih pomenskih prostorov njihova skritost, največkrat bodisi zaradi takšne želje njihovih uporabnikov, ali pa zaradi ilegalnih dejavnosti povezanih z njimi. Prostorov, ki so bili eksplicitno označeni kot takšni, v končni fazi nismo mapirali, saj namen naše karte ni pomoč represivnim organom ali škoda uporabnikom prostora. Drug problem pa je dejstvo, da je krog ljudi, zbranih okoli Tribune, mapiral predvsem center mesta, čeprav so prostori-pomeni verjetno bolj ali manj enakomerno razpršeni po cellem mestu. Zato je karta objavljena tudi na Tribunini spletni strani, kamor lahko vpišete še druge pomene-prostore.

3je na reki Buni

10

**POTENCIAL NEVIDNEGA
PROSTORA**

Tina Krušec, Emir Kovačević

ISLAMSKI VERSKI IN KULTURNI CENTER

fantazmatska logika v esencialistični paradigmi

Prva resna pobuda za gradnjo džamije je bila s strani muslimanske skupnosti predlagana že leta 1969. Od tedaj so gradnjo džamije spremljale polemike, poskusi iskanja primerne lokacije, grožnje z referendumskimi pobudami itn. Leta 2011 MOL končno uspešno razpiše natečaj za gradnjo islamskega verskega in kulturnega centra (IVKC), ki ga dobi arhitekturni biro Bevk Perović. Predvidena lokacija je na degradiranem območju med Parmovo in Kurilniško ulico v Ljubljani, temeljni kamen je položen septembra 2013. Ker ima gradnja džamije v Sloveniji zelo dolgo zgodovino, ki sovпада z genealogijo islamofobije, se v pričujočem sestavku osredotočava na islamofobne medijske diskurze iz leta 2002, 2003, 2008 in 2009. Analizirala sva besedila iz Slovenskih novic, Dela, Dnevnika, Demokracije, Maga in TV-oddajo Trenja na POP TV. V nadaljevanju predstavljava, kako je bil islam (in IVKC) diskurzivno konstruiran skozi esencialistično paradigmo, ki je tvorila podstat za fantazmatsko logiko njegovega dožemanja.

Rdečo nit javnega medijskega konstruiranja islama in džamije kot družbenega problema predstavljajo argumenti, ki jih vmeščava v esencialistično paradigmo mišljenja. Esencializem razumeva kot produkt zdravega razuma in sedimentiranega vedenja. Kaže se v profanizaciji predpostavke, da so objektom, konceptom in subjektom lastne določene temeljne lastnosti, ki jih le-ti posedujejo.

Paradigma esencializma

Rdečo nit javnega medijskega konstruiranja islama in džamije kot družbenega problema predstavljajo argumenti, ki jih vmeščava v esencialistično paradigmo mišljenja. Esencializem razumeva kot produkt zdravega razuma in sedimentiranega vedenja. Kaže se v profanizaciji predpostavke, da so objektom, konceptom in subjektom lastne določene temeljne lastnosti, ki jih le-ti posedujejo. Objekti s »podobnimi« lastnostmi se kopičijo v iste kategorije in med njimi se vzpostavi nekakšen enačaj. Pri tem so omenjene lastnosti tiste, ki objekte, subjekte in koncepte naredijo za takšne, kakršni so. V analiziranih besedilih paradigma esencializma vznikne predvsem ob preizpraševanju slovenske nacionalne in narodne identitete. Kdo smo, kam spadamo, kje so naše korenine, so vprašanja, na katera se navadno skuša odgovoriti z esencialističnimi argumenti, ki zasledujejo »pravo bistvo« kolektivne identifikacije. Kolektivna identifikacija pa je sestavljena iz enoznačnega in privzetega postavljanja enačaja med etnijo, narodom, nacijo, religijo, kulturo in teritorijem. Že Popper in Wittgenstein pokažeta, da »identiteta« ni nespremenljivo bistvo ali esenca, temveč je jezikovno oz. diskurzivno konstruirana. V analiziranem primeru gradnje IVKC se esencialistična identiteta diskurzivno konstruira predvsem z naslednjimi argumenti.

Argument domoljubja, ki se konstruira predvsem na zdravorazumski trditvi, kdor zagovarja džamijo, ne mara svoje domovine. Pri tem domovino konstruira skupek kulturnih, religijskih in teritorialnih komponent, ki simbolično tvorijo »naš dom« ter izpostavljajo ljubezen do njega. Gre za

strategijo polarizacije in navidezne redukcije problematike na dve nasprotujoči si opciji. Argument se napaja v esencialističnem dožemanju narodne identitete kot nečesa nesprejemljivega, strogo zgodovinsko pogojenega in homogenega. Argument popolnoma izpušča raven heterogene družbene realnosti, saj slovenstvo v povezavi s krščanstvom in državnim teritorijem postavlja kot vrhovno vrednoto, ki jo ogroža etnična ali religijska diverzitetata. Tovrstni argumenti se najpogosteje skrivajo za t. i. ljubeznijo do domovine: »Ker imam Slovenijo rad /.../ sem proti takim poskusom (islamizacije, op. a.) in verjamem, da je še veliko Slovencev enakega mnenja« (Demokracija, 30. 1. 2003). Esencializem tovrstnih argumentov se skriva v zavračanju sprememb, ki bi pripeljale do demokratizacije in etnične pluralizacije v Sloveniji. Domoljubje se izraža tudi v ljubezni do slovenskega teritorija: »Planiranje, dogovarjanje in lahko rečem kupčevanje s slovensko zemljo je pravzaprav kupčevanje s slovenstvom« (Demokracija, 25. 12. 2008), in v enoznačni povezavi teritorialnosti in slovenstva kot kulturne, etnične in religijske homogenosti. Slovenstvo je tako konstruirano kot nekaj samoniklega na tem ozemlju, tako rekoč nekaj, kar je dejansko izrastlo iz te zemlje; kar je tu rodila zgodovina sama.

Posebej grožnja slovenski etnični in religijski homogenosti je temelj konstruiranja domoljubja, ki sestoji iz esencialističnih predpostavk o naravni in zgodovinski povezanosti nacije (Slovenije) in etničnosti (avtohtoni prebivalci). »Poigravanje z islamskim centrom sredi Ljubljane je milo rečeno pljuvanje na Slovenijo in njene avtohtone prebivalce« (Demokracija, 25. 12. 2008). Poudarjanje grožnje narodni avtohtonosti in nacionalni suverenosti se nadgrajuje z grožnjo, ki jo islam predstavlja krščanstvu. *Dopustiti nastanek takšne države v državi*

Jasna postavitev Slovenec/slovenstvo vs. tujek/musliman se v danem primeru veže predvsem na muslimansko kulturo. Argument sestoji iz predpostavke, da bi dopustitev sobivanja druge kulture ogrozila integriteto slovenstva. Ta manifestna grožnja pred izgubo slovenstva kot narodne kulturne biti se kaže tudi v predpostavki, da bo gradnja IVKC prinesla islamizacijo Slovenije, tako se odpira fantazmatski govor o islamizaciji naše dežele«

bi resnično pomenilo grožnjo vrednotam lastnega naroda, kajti krščanstvo je vrednota, ki jo je slovenski narod prevzel pred 13 stoletji, ob njej pa spletel državotvorno in kulturno zgodovino« (Demokracija, 6. 2. 2003). Tako kot ta primer kaže retrospektivno teologijo esence, naslednji primer kaže prospektivno. Gre namreč za zgodovinenje s ciljem prikazati krščanstvo kot »naravno« in »od nekdaj« povezano s slovenstvom. Esencializem gre v skrajnosti do te mere, da se v prejšnjem primeru krščanstvo pripisuje narodu celo še pred njegovim obstojem. Ne glede na paradoks gre predvsem za to, da Slovenija tudi še naprej ostane Slovenija. Gre za našo civilizacijo, za naš način življenja in navsezadnje za našo pripadnost Evropi« (Demokracija, 30. 1. 2003).

Esencializem se na ravni jezikovnega kaže v ponavljajoči se rabi besede »naš-e/o« (iteracija),

ki stopnjuje dramatičnost in pomembnost povedanega. Pridevniki »našega«, »avtohtonega«, »lastnega« itd. ustvarjajo namišljeno skupnost, ki simbolno poenoti družbeno večino. Prav zato ni naključje, da je *argument večine* tako pogosto v rabi. Sklicuje se predvsem na številčnost, saj na tej podlagi poudarja legitimnost prevlade etnične večine nad manjšino. V praksi gre predvsem za izjave, ki trdijo, da je v Sloveniji premalo muslimanov, da bi se zanje gradila džamija. *Čedalje pogosteje je slišati in mogoče razumeti nekatere resne namige, da bomo za peščico islamcev sredi Ljubljane gradili džamijo. Da, sredi Ljubljane«* (Demokracija, 30. 1. 2003). Izjava ustvarja t. i. namišljeni in večinski »mi«, ki navidezno združi občinstvo v homogeno skupino tako, da znotraj njih zabriše razlike o izvoru, veroizpovedi, razredu in življenjskem stilu. To navidezno homogenost Slovencev zoperstavi islamski manjšini. Argument večine se poudarja tudi prostorsko, z izpostavljanjem džamije kot tujka, ki bo stal v središču slovenske Ljubljane. Predvsem se operacija vrši s poudarjanjem nesorazmerja med simbolno pomembnostjo lokacije Ljubljana, kjer naj bi stala džamija, in številčno majhno »peščico islamcev«, ki naj bi jim bila džamija namenjena. Osnovni problem argumenta večine je v tem, da številčnost islamske skupnosti premosorazmerno povezuje z njihovimi pravicami.

Z argumentom večine se povezuje tudi argument tujosti, ki poziva k izločevanju tistega, kar ne velja za večinsko. Islam se tako prezentira kot evropskemu etosu tuj in zato ogrožujoč. Ker se islam predstavlja kot tujek v slovenski družbi, pa džamija, kot njegova materialna eksplikacija, analogno deluje kot tujek v slovenskem prostoru.

Z argumentom večine se povezuje tudi *argument tujosti*, ki poziva k izločevanju tistega, kar ne velja za večinsko. Islam se tako prezentira kot evropskemu etosu tuj in zato ogrožujoč. Ker se islam predstavlja kot tujek v slovenski družbi, pa džamija, kot njegova materialna eksplikacija, analogno deluje kot tujek v slovenskem prostoru. *Zakaj bi Slovincem nekdo vsiljeval tujek, ki s slovenstvom nima nobene zveze, Slovenci nismo muslimani. Njihova kultura nam je tuja, vsestransko«* (Demokracija, 25. 12. 2008). Jasna postavitev Slovenec/slovenstvo vs. tujek/musliman se v danem primeru veže predvsem na muslimansko kulturo. Argument sestoji iz predpostavke, da bi dopustitev sobivanja druge kulture ogrozila integriteto slovenstva. Ta manifestna grožnja pred izgubo slovenstva kot narodne kulturne biti se kaže tudi v predpostavki, da bo gradnja IVKC prinesla islamizacijo Slovenije, tako se odpira fantazmatski govor o islamizaciji naše dežele« (Demokracija, 30. 1. 2003).

Paradigma fantazme

Esencializem tvori argumentativno podstat fantazmatskega. Fantazmatsko razlikovanje med »nami« in »njimi« se dodobra prične utrjevati šele z uvajanjem strahu pred tujim, njegovo mistifikacijo in zavidanjem njegovega užitka. Ljubzenska čustva do »našega« niso *ex nihilo* produkt kolektivnega subjekta. Kot pravi psihoanaliza, subjekt (npr. Slovenca) je najprej potrebno nekje zgrabiti. Zgrabiti ga je potrebno predvsem v nje-

govi iluziji, da bo izničitev »drugega« pomenila polno in dokončno konstituiranje njegove identitete. Če pravkar obdelana izjavljalna logika razlikovanja pomeni predvsem raven izjav, ki definirajo kdo in kaj smo »mi«, predvsem pa, kdo in kaj so »oni«, pa fantazmatska logika pomeni moč, ki stoji za temi operacijami in jih omogoča. Fantazmatska logika namreč deluje tako, da utrjuje družbeno razsežnost praks na način, da zapolnjuje temeljni manko, ki nastane z vstopom subjekta v simbolno, kar pomeni, da zapira radikalno kontingenco družbenih odnosov. Z drugimi besedami, delovanje fantazmatske logike gre osvetliti predvsem z vidika procesa kolektivne identifikacije, saj fantazmatska logika deluje v smeri »obljubljanja« polne konstituiranosti kolektivne identitete. Pri tem ima pomembno vlogo izgradnja »drugega« kot tistega, ki preprečuje polno konstituiranje določene nacionalne identitete. Primer so izjave tipa: »oni« ogrožajo naše vrednote in identiteto ali »oni« nam preprečujejo, da bi bila Slovenija res samo slovenska. *Fantazma strahu* je vseobsegajoča. Prvi strah, ki se konstruira v navezavi na islam, je retrospektivni, saj je vezan na slovenski prastrah pred Turki. *Prastrah pred islamom živi v nas vse od turških vpadov* (Mag, 12. 2. 2003). Na ravni jezika argumenti tu ustvarjajo predvsem t. i. zgodovinski »mi«, ki bralca vpokliče v homogenizirano nacionalno, narodno oz. etnično skupnost tako, da anahronistično apelira na bralčevo nacionalno zgodovino ter skuša dati vtis naravne povezanosti subjektov danes s subjekti nekoč. To je mehanizem, s katerim se ustvarja navidezna povezava oddaljenih zgodovinskih dogodkov, kot so turški vpadi, ki so takrat vzbujali strah, z današnjo stvarnostjo.

Fantazmatsko razlikovanje med »nami« in »njimi« se dodobra prične utrjevati šele z uvajanjem strahu pred tujim, njegovo mistifikacijo in zavidanjem njegovega užitka. Ljubezenska čustva do »našega« niso ex nihilo produkt kolektivnega subjekta. Kot pravi psihoanaliza, subjekt (npr. Slovenca) je najprej potrebno nekje zgrabiti.

Najbolj aktualno in prikladno ustvarjanje kulture strahu sestoji iz argumentov, ki izvajajo redukcijo islama na terorizem. S tem se islam reducira zgolj na en njegov aspekt in ga hipostazirano prikaže kot edinega. Potemtakem bi bilo treba *postaviti kakšen spomenik, ki bi kazal s prstom na džamijo in opozarjal, da se v tem prostoru zbirajo fundamentalisti ali celo teroristi* (Demokracija, 23. 1. 2003). Vsaka poteza islamske kulture postane potencialno fundamentalistična in potencialno teroristična. Danes vsaka izjava ali vsaka reprezentacija islama implicitno ali eksplicitno odgovarja na problem islama kot potencialne grožnje in nevarnosti. Povedano drugače, islam se v zahodne (novinarske) diskurze praviloma vpiše preko takšne ali drugačne navezave na ekstremizem/fundamentalizem, bodisi da gre za pozitivne bodisi za negativne reprezentacije.

Prej navedena izjava pa že vsebuje elemente *mistifikacije*. Kajti če je stvar resnice, da se bodo v džamiji zbirali fundamentalisti, je stvar ugibanja, ali se bodo v njej zbirali tudi teroristi. Zato se mistifikacija islama kaže predvsem v ugibanjih, kaj točno je islam, kaj se v džamiji prakticira, kakšen je islam ter kakšni so njegovi nameni. Islam postane mistična, predvsem pa izmuzljiva črna luknja, v katero se projicirajo različni strahovi večinske skupnosti. *Enako je skrivnostno prikrit (Mufti Đogić, op. a.) v razlagi pravnega reda, ki naj bi veljal na območju džamije, mi pa vemo, da tam velja šeriatsko pravo, ker tako pač narekuje in zapoveduje Koran* (Demo-

kracija, 6. 2. 2003). Tako se argument, prvič, konotativno naveže na univerzalnost zahodnega prava, ki mu služi kot izključitev partikularnosti šeriatskega prava, dasiravno ravno univerzalnost prava zagotavlja pravni okvir za gradnjo džamije kot uveljavitev svobode veroizpovedi. Liberalen dispozitiv zahodnega prava se namreč lahko uporablja izmenično, kot argument za in kot argument proti gradnji, to pa zato, ker se tako v enem kot v drugem primeru islam predstavi kot zunanji, kot oropan vsake pravne podstati. In drugič, prav zapisana skrivnostnost in prikritost Muftija, ki tu nastopa kot posebljen islam, se največkrat izpostavlja kot razlog za strah. Predpostavka, ki stoji v ozadju navedene izjave, je bržkotne želja po razkritju, odstiranju, transparentnosti, predvsem pa užitek pogleda, usmerjenega proti orientu, ki ga usmerja zahodni dispozitiv.

Mistifikacija pa je nadgrajena z fantazmatskim *zavidanjem presežnega užitka*, ki si ga necivilizirani islam tako brezsravno lasti, civiliziran zahod pa se mu znotraj razsvetljenske logike tako nesmiselno odreka. Kajti ustvarjanje podobe islama kot tujega in drugačnega najbolj učinkuje v izjavah, ki se poslužujejo konstruiranja islama kot barbarskega. Predvsem poudarjanje barbarskosti islama ima svojo hrbtno stran, tu gre pravzaprav za zavidanje njegovega presežnega užitka. *Živina, katere meso so jedli, je morala biti zaklana tako, da so ji prej spustili kri. Ker je Mohamed dobro poznal moško naravo, jim je dovolil, da imajo do štiri žene* (Demokracija, 29. 1. 2009). Krvoločnost, mizoginija in poligamija se tukaj kažejo kot pomembni atributi islama, ki hkrati in posledično na zahodu nastopajo kot tabuizirane prakse. Vendar se na te klasične medijske spektakulske aspekte barbarizma niza neskončno število navedb islamskih presežnih užitkov. *Nismo še namreč pozabili krvave afere okrog pobitega neomaljenega bika, ki so mu kruti kalvci v imenu Boga hladnokrvno prerezali vrat, nato je pred njihovimi očmi počasi, v peklenskih mukah umiral, ko na dan prihajajo drugi primeri kaznivega dejanja. Tako v medijih zasledimo razkritje muftija Osmana Đogiča, da zdaj rešuje težave s halalom zasebno, v manjših klavnicah, njegova žena pa da ima svojega klavca, Perutnina Ptuj pa certifikat halal, v svoji bližini pa mesnico, v kateri prodajajo te izdelke* (Slovenske novice, 25. 3. 2003). Tej presežni užitki islama, vključno s krvoločnostjo, ki izziva zahodnjaški tabu smrti, dajejo vtis, da se užitki pravzaprav nikdar ne končajo. Islam jih pravzaprav niza, pri čemer nima racionalne meje. Še več, pri tem se uspešno izmika dispozitivu zahoda, kajti islam ne uživa zgolj na oddaljenem vzhodu, užitkarski presežek si privoščijo predvsem na teritoriju, kjer so taki užitki prepovedani.

Materialna eksplikacija fantazmatskega presežnega užitka islama se najbolje vidi ob vprašanju minareta in velikosti ter namembnosti džamije. Vprašanje velikosti objekta in minareta nastopa kot osnovna fiksacija pomena. Kajti če so molilnice kot majhni objekti dovoljene, pa minaret in IVKC z minaretom predstavljata že tisti pre-»več«, torej presežek islama, ki ga večinska skupnost domnevno ne more več tolerirati. Islam se tako skuša problematizirati ravno kot presežek prostora in presežni užitek, ki ga ta prostor nudi. Osnovna predpostavka je namreč, da je islam več kot vera, *saj je islamska vera-družba-politika eno, čista teokracija torej* (Demokracija, 13. 2. 2003). Tudi džamija je več kot verski objekt, kajti *preprosto povedano, džamija je bila predsedstvo, parlament, generalni štab, vojašnica in univerza* (Dnevnik, 10. 1. 2003) in ima *status islamske ambasade* (Demokracija, 29. 1. 2003). Posledično se pojavljajo retorična vprašanja kot na primer *»Kaj je džamija?»* (Dnevnik, 15. 1. 2003) ali *Je islam res samo vera?* (Demokracija, 29. 1. 2009), ki apelirajo na demistifikacijo ali odstiranje islama in džamije kot verskega objekta. Če vzamemo za primer še minaret, so prevladujoči javni diskurzi o džamiji na območju MOL zagovarjali stališče *Molilnica da, minaret ne!* (Delo, 9. 2. 2009). V prvi vrsti zato minaret deluje kot prazni označevalec, vanj se projicirajo, investirajo vsi

argumenti proti gradnji džamije oziroma IVKC. Kot kaže naslednji primer, minaret v kolektivni fantazmi nastopa kot falos, simbol zmage, zavojevanja, hkrati pa tudi širjenja. *V bistvu je minaret simbol zmage oz. zmagoslavja. Če to želimo, da pomeni minaret. Simbol zmage v Ljubljani?* (Trenja, 2008). Omenjena logika »več« je natanko hrbtna stran širjenja, ki nastopa kot osnovna determinanta islama. Islam je tako implicitno konstruiran kot neznana tvorba, ki se počasi, a vztrajno širi, o čemer pričajo prej omenjeni primeri strahu pred islamizacijo in v tem oziru je džamija samo nekakšna postojanka, rele, prostor metamorfoze, kjer se ta virtualna rakasta tvorba punktira, ojača in preobrazila v novo zavojevanje. Zato imamo nekakšno

Kajti ustvarjanje podobe islama kot tujega in drugačnega najbolj učinkuje v izjavah, ki se poslužujejo konstruiranja islama kot barbarskega. Predvsem poudarjanje barbarskosti islama ima svojo hrbtno stran, tu gre pravzaprav za zavidanje njegovega presežnega užitka.

zavidanje užitka drugega uokvirjeno v izjavah, ki se nanašajo na probleme s samim objektom in njegovimi materialnimi atributi – površino, višino, prostornino, obliko. *Verjamem, da nihče, prav nihče od Slovencev nima nič proti verskemu objektu, ki naj bi služil izključno verskim obredom v spodobnem ambientu, odločno pa nasprotujemo drugim 'namembnostnim površinam'* (Delo, 9. 2. 2009). V tem kontekstu džamija tako ni samo verski objekt, je nekaj več kot cerkev, je politični objekt, leglo skrajnežev, je nekaj zastirajočega, nekaj, kar se umika našemu pogledu in ta zastor deluje kot napajalo diskriminacije. Temu se potem prisloni prej omenjena decentralizacija, ki gnezdi v fantazmi zarote. Muslimani se koncentrirajo in snujejo islamizacijo naše dežele, zato je potrebno ohraniti njihovo razpršenost, še več, prostorsko koncentracijo je potrebno razdrobiti, jim podeliti več molilnic in odreči IVKC. *Zavzemam se za to, da bi muslimani dobili več manjših molilnic, tam koder je koncentracija muslimanskega življa večja, ker pa se muslimani čutijo zelo močne, kadar jih je velika množica skupaj* (Trenja, 2003). Takšna fantazma zarote je hrbtna stran mitologije drugega kot nediferenciranega. Se pravi islam kot zastrti drugi, nejasen, nedoumljiv, homogen, potrebno ga je spoznati, kajti *Slovenci ne vedo, kaj je islam* (Demokracija, 29. 1. 2003). In prav v tem kontekstu odstiranja islama je *seveda javni interes še kako pomemben, da izve, kako se dogaja v verskih objekih, ker je prihajalo do tega, da seveda tisto, kar verska svoboda dopušča, ni nujno tudi v javnem interesu* (Trenja, 2008). Pri tem gre poudariti demagoškost geste odstiranja islama, saj je v namigu demistifikacije in odstiranja pravzaprav prisoten ravno obratni mehanizem, to je želja po ustvarjanju vtisa, da islam uhaja, da se skriva in želi biti zastrt. Ravno ta zastor pa hrani dispozitiv, saj ustvarja prostor za fantazmatske projekcije in mistifikacije islama.

MOL bo, kot kaže, naposled le dobil IVKC. Vendar avtorja v razširjeni razpravi tega problema (gl. Bobnič & Vezovnik. 2013. *Časopis za kritiko znanosti* 40/241: 34–53) pokaževa na to, da IVKC kot objekt arhitekturne rešitve deluje predvsem kot dispozitiv, ki »drugega« vključi na način, da ga normalizira. ∞

ADA IN ANA SE PROSTOVOLJITA NA MESTU ŽENSK

Komična žaloigra v štirinajstih dejanjih

Mesto žensk, 2011, fotografiral: Andrej Podšef, gledališče: Gledališče ljubljana, režiser: David Hoyle

mesto žensk ste otožne absolventke s preveč prostega časa potlačene jeze izgubljeno vero v sistem in sramežljivimi ambicijami

mesto žensk podarite nam dva tedna in vse svoje potrpljenja v zameno za poznanstva z ljudmi ki si v nasprotju z vami upajo ustvarjati in potovati in začasno iluzijo smisla in doprinosa k dobrobiti širše skupnosti

širša skupnost ahahaha

mesto žensk pogledjte si našo kul pisarno na metelkovi

mesto žensk okej to bo dovolj a lahko raznesete te plakate v vse obskurne umetniške ustanove v mestu ej ful hvala res

kulturniški hipsterji na otvoritvi o vau ful dobro ful dobra razstava na res neposreden način prikaže družbene stiske sodobnih umetnikov se ti ne zdi o hej živjo živjo kako si že sto let se nismo videli krasna oblekica a ni dobra razstava

ada (je bila zaposlena s pripravljanjem pogostitve in v bistvu ne ve o čem so se pogovarjali kulturniški hipsterji)

вреme a boste imeli performense na prostem

вреme evo minus petnajst stopinj

вреme še malo dežja krasno

tanya mars a danes je pa malo mrzlo nič hudega saj bom samo štiri ure sedela pri miru in prala in šivala denar na ulici

nemški turisti oo was is das is das echte geld das ist doch witzig aha stadt der frauen aha kunst aha aha

nemški turisti (tanyi mars) greas work !!

oče z vozičkom na poti s tržnice ja kaj pa se tu dogaja gospodična kaj je to

oče z vozičkom na poti s tržnice zakaj pa pere denar ne razumem

oče z vozičkom na poti s tržnice ja ja performans ampak *zakaj*

oče z vozičkom na poti s tržnice kaj je *pomen* tega

oče z vozičkom na poti s tržnice gospodična

oče z vozičkom na poti s tržnice (si frustrirano ogleduje TANYO naslednjih petnajst minut ne opazi da je otrok v vozičku medtem pojedel svoja obuvala)

ada oh vau šele zdaj zares razumem moč umeetniških posegov v javni prostor vau postavimo inštalacije pred nos ljudem ki ne bi sicer nikoli prišli v galerijo kako jih zanima kako se jim zasvetijo oči ko se jim posveti kaj se dogaja ooh mislim da so mi od mraza odmrli prsti poglej si otroke kako so radovedni in fensi ljubljančane kako kar korakajo mimo s svojo ekološko solato pod pazduho zanimiva demografska struktura barbara a me lahko prosim malo zamenjša ker zdaj pa res ne čutim več lastnega telesa tanya a še vam prinesem kavo da se pogrejete a kar ne a ste prepričani

tanya mars [predanost umetnosti ~~]

lois weaver o pozdravljeni

lois weaver krasne frizure

lois weaver v bistvu sem mednarodno priznana umetnica in slučajno tudi predavam na univerzi v angliji ampak se bom ves čas festivala zelo prijateljsko družila z vama

ana in ada (jok)

jugo joga dvignite levo nogo roke v pesti pogled naprej

jugo joga zadržite

jugo joga tej pozi se reče //veliki marš//

jugo joga izvolite rdeče zastavice pomahajmo v vse smeri neba v pozdrav mednarodnim tovarišem

Jugo joga, 2011, fotografiral: Andrej Podšef, gledališče: Gledališče ljubljana, režiser: David Hoyle

jugo joga naš performans na prvi pogled mogoče deluje kot nedolžna retroironija ampak v bistvu vas bo čisto zjebalo kako iskreno na skrivaj uživate v praznih parolah in pristnem optimizmu strategij množične manipulacije prejšnjega sistema

jugo joga pridite jutri po novo dozo kolektivnega pozitivizma

la pocha nostra ne ada tebe in skupino dejansko nadarjenih performerjev bomo popolnoma okupirali s tridnevnimi delavnicami performensa

la pocha nostra začeli bomo lepo postopoma da ne boste vedeli kaj vas čaka tako ja raziščite prostor naučite se lastno in tuja telesa uporabljati za postavljanje zanimivih slik naj vključimo še kakšno neškodljivo skupinsko plesno vajo

la pocha nostra in BAM ŽE NAPOL GOLI PLEZATE PO RAZPADLEM POHIŠTVU V ZAODRJU S PLINSKIMI MASKAMI NA GLAVI IN STRAŠLJIVO VELIKIMI DILDOTI V ROKAH HOPSA VKLJUČIMO ŠE SABLJO IN VEČJE KOLIČINE RDEČE BARVE LANA PRESTAVI SE BOLJ NA SREDINO JERNEJ PRIMI JO ZA NOGO JE TA INŠTALACIJA METAFORA ZA KONEC EVROPSKE UNIJE ALI PRAZNA ESTETIKA NIKOLI NE BOMO VEDELI

ada čisto neumno sem zaljubljena v večino med vami mislim da se bom jokala

ada prisežem da me bo ta festival čustveno in fizično uničil

ada ne spomnim se kdaj sem se nazadnje imela tako krasno

publika na la pochinem performansu a je to prava akupunktura fuj

publika na la pochinem performansu a je to prava riba fuj

publika na la pochinem performansu a je to prava prašičja glava *dani ne kaj delaš fuj*

publika na la pochinem performansu ful nagravžno a ni zakon atmosfera ful mi je všeč kaj pa je koncept v bistvu a majo sploh koncept

la pocha nostra revolucija~ upor proti krivičnemu sistemu~ družbena pravičnost~ feminizem~ boj za rasno enakost~

la pocha nostra to je to vrhunski ste bili bravo vsi bravo na zdravje gremo v daktari

neplačane prostovoljke in slabo plačana čistilka lahko dobim rokavice da se mi ni treba z golimi rokami dotikat surove prašičje glave prosim hvala

ana in ada a je že na vrsti sklop dogodkov o spolu in spolnem izrazu

ana in ada jes popolnost na to sem čakala

ana in ada dajva preverit ali je sploh fizično mogoče it na vse

ana in ada ne razumem zakaj sem popolnoma izčrpana saj smo včeraj bili samo dvanajst ur na festivalu

nando messias naj vam v pičlih petih minutah prikažem estetsko in sporočilno dovršenost naj se vam moška ženstvenost zareže v kosti in vam poljubi dušo da boste obsedeli brez besed

nando messias smrt

nando messias lepota

nando messias ponos

nando messias (skromno iskreno ljubko) a vam je bilo res všeč hvala to mi res dosti pomeni vau hvala

lois weaver dopolnimo tematski večer o queer ženstvenosti s pripovedjo o mojih 64-letnih spopadih s svetom in sama s sabo kot femica

prevajalka mesta žensk mislim da bi bilo zelo globoko in ironično če bi naslov predstave o nevidnosti femic napačno prevedli tako da se ne bo več vedelo da je o femicah

Strejt ženske v publikii, 2011, fotografiral: Andrej Podšef, gledališče: Gledališče ljubljana, režiser: David Hoyle

strejt ženske v publikii mislim bi bilo zelo globoko in ironično če bi okupirale čas za debato med predstavo s heteronormativnimi in cisseksističnimi pripombami

strejt ženske v publikii kaj je to femme

strejt ženske v publikii pogovarjajmo se raje o menstruaciji

štiri dejanske femice v publikii vau nekdo dejansko javno razpravlja o moji identiteti

štiri dejanske femice v publikii to je verjetno prvič da se vidim tako eksplicitno in pristno in iskreno upodobljeno v umetnosti

štiri dejanske femice v publikii kaj je ta nenavaden občutek ko si enkrat za spremembo videna in vidna

štiri dejanske femice v publikii skoraj kot da smo pomembne in obstajamo

štiri dejanske femice v publikii zares čudno

ada sem lahko tako kul in krasna in navdihujoča ko bom stara lepo prosim

mesto žensk dajmo okupirat metelkovo čez cel vikend naj si alternativci in zadetki po pomoti ogledajo še kaj kulturnega in feminističnega

the girls če leživa v alkatrazu cel večer oblečeni v baročni princeski z maskami s potujitvenim učinkom če sva popolnoma nepremični v nadaljevanju tradicije ugrabljenih začaranih izgubljenih poročenih rešenih izkoriščanih spečih tihih trpečih lepih kraljičen če leživa v edinem krogu luči v prostoru ampak te ves čas strmo gledava v oči

the girls ali ti bo neprijetno

the girls ali se boš vprašal kdo piše čigavo zgodbo

the girls ali boš imel slabo vest

the girls (oja)

girls on film mogoče bi bilo zelo revolucionarno če predvajamo kratke filme ljudi v oblačilih ki se tradicionalno pripisujejo osebam drugega spola

girls on film performativnost in to a razumete

ada zgodbe trans*maskulinih oseb in trans* moških so zelo pomembne

ada trans* skupnost si zasluži več podpore in pozornosti v feminističnih in queer gibanjih in zgodbe ki jih bereta so zelo pristne

ada krasna zbirka prisežem da nista dolgočasna

ada ampak ura je dve ponoči in moje telo noče več sodelovat pri kulturnem udejstvovanju

adino telo *p o s t e l j a*

lois weaver a sta bili še zjutraj malo utrujeni da nista prišli na dolgo mizo

lois weaver pogrešali smo vaju ampak izvolita vsaj pobarvanke

lois weaver a rabi ta festival in svet na splošno več preseganja binarnosti in biološkega esencializma

lucy hudson po možnosti v obliki izjemno simpatične prvoosebne pripovedi izjemno simpatične posameznice

lucy hudson in pripovedi njenih sorodnic na videu

lucy hudson ki žal ne dela

lucy hudson oprsne kocine sem si namazala z maskaro da se boljše vidijo a jih vidite

publika oooo

publika luškano

publika lucy <3

blogerka za mesto žensk vau vse »razumem«

George Chakravarthi, 2011, fotografiral: Andrej Podšef, gledališče: Gledališče ljubljana, režiser: David Hoyle

ta prikupen »mladi mož« je »ujet« v »žensko telo« popolnoma te podpiram gospodič lucy niti slučajno nisem zgrešila smisla celotne predstave niti slučajno nisem žaljiva bravo jaz mislim bravo lucy

george chakravarthi moj genijalni performans se izvaja za vsakega gledalca posebej zato rabim prostovoljko ki se je nespametno premrzlo oblekla da bo štiri ure stala pred tiflo in delala časovni raspored obiskovalcev

monokel o sosedje a se greste delikaten performans ki zahteva popolno tišino

monokel a tako me imamo pa disko večer

monokel saj ne bo preglasen

monokel disko večer

vsak obiskovalec po georgevem performansu ooo

vsak obiskovalec po georgevem performansu (presunjena tišina)

vsak obiskovalec po georgevem performansu razkril se mi je smisel življenja veselja in sploh vsega

andrej podšef tifle A BI MI NEKDO POVEDAL KAJ SE PRAVZAPRAV ZGODI V TEM PREKLETEM PERFORMENSU

vsak obiskovalec po georgevem performansu (presunjena tišina)

vsak obiskovalec po georgevem performansu ne

david hoyle a vam je všeč moja prozorna oblekica

strejt ruski turisti ki so pomotoma zavili v gromko (vstanejo in grejo)

david hoyle tako ja

david hoyle tukaj vas ne rabimo

david hoyle in glejte da ne boste imeli otrok

david hoyle vam nekaj povem prosim spodbudite vse ljudi katerih obstoj temelji na sovraštvu in zatiranju drugih naj se ubijejo

david hoyle preprosto ubijejo

david hoyle naj vam zdaj nekaj naslikam ob spremljavi pretresljive poezije

david hoyle ali verjamete v reinkarnacijo

ana to je to ali kaj zdaj bodo pa vsi ti krasni ljudje s katerimi sva se spoprijateljili v zadnjih dveh tednih kar šli domov na vse konce sveta upam da bodo prišli naslednje leto nazaj drugače ne vem kaj bom sama s sabo

ada (v zanosu patosa pozabi da bo že naslednji vikend na metelkovi srečala pol slovenske ekipe)

ana še zdaj sem čisto uničena in saj vem da sva morali vmes malo spat ampak do konca življenja bom obžalovala da nisva šli na dolgo mizo

ada še dobro da je treba še toliko premisliti in predebatirati mogoče nama bo uspelo še kak mesec ne opaziti da ni vsak dan parada feminstične umetnosti

velika gospodinjska revolucija se nadaljuje (v slovo odločno a v ozadju med tem ko se predvaja odjavna špica) you can continue to watch this film it is for free but you have to pay 50 c

velika gospodinjska revolucija se nadaljuje i know how work functions i've done that before

velika gospodinjska revolucija se nadaljuje reject marriage

simon urednik ada kaj je to kje je brutalnost kje je ritem

simon urednik napiši boljšo reportažo

ada ne morem nimam časa preveč sem zaposlena s tem da se jokam ker je konec festivala

HOSTEL
Backpackers' Lounge
OPEN 00 - 24

A person wearing a plaid shirt and light-colored pants is standing in the doorway, leaning forward. The person's face is obscured by their hands and the angle of the shot.

Through the doorway, the interior of the room is visible. It appears cluttered with various items, including what looks like a television set and other furniture. A person is sitting in the background, but their features are not clearly discernible.

The left side of the image shows a brick wall with a decorative archway framing the doorway. The bricks are laid in a pattern, and the archway has a classic, slightly weathered appearance.

POTENCIAL NEVIDNEGA PROSTORA

Ena izmed aktualnih tem mesta v krizi je naraščajoča privatizacija družbene lastnine in vanjo umeščena privatizacija prostorov. Ob spremljanju javnega dogajanja lahko iz prve vrste opazujemo, kako družbena lastnina po kapljah polzi v žepe privatnih investitorjev. Bivanjska problematika in problematika pridobivanja prostorov, namenjenih kulturni produkciji, nista nova pojava. AKC Metelkova mesto in Rog pa primera dobrih praks reševanja bivanjskih stisk in produktivne uporabe neaktivnih prostorov.

Dozdeva se, da smo na rešitve pozabili. Ali jih preprosto spregledali. Ob številu praznih prostorov, od katerih je nemalo takih, ki v mestu samevajo že več let, se njihova neizkoriščenost zdi grešna. Srečevanje z visokimi najemninami ali problemi vsebinskega in izvedbenega plana določene produkcije v skladu z lastnikom prostora se lahko rešuje prav s koriščenjem takih prostorov. Vendar med teorijo in prakso ostaja zanka, ki še zateguje vratove skvoterjev, tistih, ki so na drugi strani zakona, v alternativni, podzemlju. Po principu »meje mojega jezika so meje mojega sveta« ostaja kultura skvotiranja problematična, prvič, ker sam koncept v javnem diskurzu še ni dosegel pozitivne konotacije, drugič, ker so vzvodi nadzora znotraj družbe usmerjeni v politiko, ki obsoja vse, kar vsaj približno diši po ilegali. Dozdeva se, da je pojem ilegalno trn v peti Janezu, ki hoče delovati po črki zakona, ter miselnosti, ki ga vodi v neodvisnost na točki, ko lahko reče, to je moje. Slovenski kulturni fenomen. Po mnenju Jasne Babič je problem zavzemanja povezan z simboliko kraje: *»Ljudje se težko ločijo od lastnine, ob morebitnem zavzetju se počutijo okradene. Tudi če je oseba pripravljena vzdrževati prostor, ki ga zavzame, slednje odnosa ne spremeni. Ravno zato menim, da vsi poskusi skvotiranja trčijo v zakoreninjeno miselnost, da je to nekaj slabega, da bi se ta spremenila, pa je potrebno skoraj nemožečo dokazovanje.«*

V nasprotju z javnim mnenjem, je kultura skvotiranja in tip poseljevanja, ki ga prakticira, vse prej kot uničevanje mestne infrastrukture. Prostore reši pred nadaljnjo, včasih celo načrtovano degradacijo, vanje vdihne življenje in jih naredi dostopne ter preganja občutek odtujenosti v mestu duhov. Skvoti se, kot že rečeno, pojavijo na degradiranih območjih. Po definiciji profesorja Janeza Koželja je degradacija razvrednotenje območja, ki se zgodi v procesu razgradnje objektov od višjih na nižje višine, s postopnim opuščanjem dejavnosti, ki so na ta prostor vezane. Opuščanje vzdrževanja lahko vodi do popolne opustitve rabe tega prostora. Območje doseže skrajno stopnjo procesa razvrednotenja, če ga v procesu degradacije ni mogoče preusmeriti v dejavnosti drugačne rabe. Degradacija vedno poteka v primerjavi z okoliškimi objekti in glede na načrte, ki so za določito območje podani. O degradiranem območju tako govorimo ne le v primeru praznih prostorov brez rabe, ampak tudi ko gre za prostore, ki so vključeni v dejavnosti, ki niso pričakovane ali ne sovpadajo z urbanističnim planom. Degradirana območja predstavljajo potencial za spremembe in preurejanje mestne infrastrukture. Povezana so z opuščanjem rabe industrijskih, vojaških in železniških kompleksov, kjer je obnavljanje težko vzpostaviti. Postopno opuščanje rabe in vzdrževanja prostorov je po mnenju novopečenega arhitekta Gunnarja ena izmed praks investitorjev, ki rabi le-teh preusmerjajo v vzpostavljane zelenih produkcij. V Reykjaviku, kjer trenutno bivam, skvotov skorajda ni. Razlogov je več, vendar se v tokratnem prispevku vanje ne bom spuščala. Vseeno velja omeniti, da je po Gunnarjevih opazovanjih degradacija v večini primerov načrtovana. Prostor je pod pretežno nefunkcionalnosti izseljen in puščen, da propade. Čež nekaj let doseže stopnjo razvrednotenja in običajno se ta isti praven subjekt, ki je prostor izselil, vrne in oznani rušenje ter gradnjo novega objekta. Ker kdo bi pa hotel živeti v taki podtiji? Nato se na teh mestih običajno pojavijo hoteli, nakupovalna središča ali središča za potrošniško preživljanje prostega časa. In krog je sklenjen. Reykjavik je le eden izmed primerov preobračanja namembnosti prostora v skladu z interesi kapitala. Po drugi stani veljajo za degradirana območja tudi ta, v katerih se uveljavljajo dejavnosti, ki niso v skladu z urbanističnim planom. Krovni princip teh dejavnosti je običajno kultura skvotiranja.

Izraz skvotiranje izhaja iz angleške besede *squatting* in v najširšem pomenu označuje nelegitimno poselitve praznega prostora. Glede na vrsto prostora je dalje ločen na zasebdo objekta ali zasebdo zemljišča, od katerih je prva vezana na urbano okolje, druga pa na obrobje ali prostor izven mestnega okolja. V slovenščini se za tak tip poselitve uporablja izraz skvot, izpeljanko iz še ene angleške besede, *squat*. Beseda do dandanašnjega še ni našla mesta v SSKJ. Mešanje pojmov in dejstvo, da je skvotiranje v Sloveniji daleč od tega, da bi bilo dobobra raziskano in dokumentirano, se posledično udejanja v odtujenosti populacije od praks in vrednot, ki jih slednji način delovanja prinaša. In vendar ima skvotiranje v Sloveniji dolgo zgodovino in produktivno prisotnost. A če hoče postati realna praksa reševanja bivanjskih problematik in problema pomanjkanja javnih prostorov, namenjenih kulturnim dejavnostim, je na ramenih javnega mnenja, dausti zadržke in obsodbe ob strani ter pogleda, kaj se skriva za prvim vtisom.

Po osamosvojitvi je v Sloveniji veljal pravni red, ki je vsakemu državljanu ob sklenjenem delovnem razmerju zagotavljal pravico do bivanja v stanovanjih, ki so bila večinoma družbena last podjetj, občin in države. Hkrati je v procesu razlaščanja mnogo prostorov ostalo praznih, ker lastniki za uporabo niso dobili formalnih dovoljenj ali se niso zmogli dogovoriti o lastništvu. Na glede na vzroke je v času demilitarizacije veliko prostorov ostalo praznih. Bolj kot zaradi reševanja bivanjskih stisk so se skvoti v povojnem obdobju razvili zaradi pomanjkanja in želje po vzpostavitvi avtonomnih kulturno-socialnih prostorov. Gonilni konj tega načina skvotiranja so bila v Sloveniji na koncu sedemdesetih let študentska gibanja, ki so pod vplivom ideologije punka stremela po svobodnem gibanju in govoru, se uprla represivni državi in zahtevala avtonome mladinske gradbene. V času demilitarizacije Slovenije so tak potencial dobila vsa degradirana območja, ki so bila sicer praprosto spravna, vendar so bili objekti fizično tako razporejeni in obsežni, da so ostali prazni. Eden izmed takih degradiranih območij je bil vojaški kompleks na Metelkovi ulici, ki se je kasneje prelevil v Metelkovo mesto. Do dandanašnjega ostaja med skvoti in mestnimi ali državnimi oblastmi ambivalenten odnos. Miha Zadnikar, starosta slovenskega skvotarskega gibanja, se spominja, da so bili pritiski s strani oblasti venomer prisotni: *»Med letoma 1993 in 1995 so dvakrat izklopili elektriko in dvakrat zaprli vodovod. Represija je se izražala s stalno navadnostjo policije, z rušenjem obeh šol in drugimi ukrepi – med slednjimi je bil posebej pretkan tisti z idejo, da bi na Metelkovo naselili umetniške akademije. S kulturo so torej hoteli nad nekdo drugo kulturo ... Obenem velja tudi to, da se je v želji po nadvladi in upravljanju s prostori hitro pokazala želja po privatizaciji, k čemur so bili nagnjeni tudi nekateri izmed pripadnikov Metelkove. Na srečo smo se z leti izognili vzpostavitvi hierarhičnih struktur.«* Septembra leta 1993 je bilo šest pripadnikov skvotarske skupnosti po kazenskem zakoniku SFRJ obtoženih ogrožanja družbene lastnine – z grožnjo več let zapora. Obtožnica je bila po spremembi zakonodaje leta 1997 sicer umaknjena, vendar Zadnikar meni, da je bil dogodek resna grožnja gibanjem, čeprav je slonel na povsem absurdni logiki: *»Zase veš, da si tisti, ki štiti družbeno lastnino in ohranja del javnega prostora, ki ga je po osamosvojitvi Slovenije hitro začelo zmanjkovati, hkrati pa si obtožen napadanja oziroma skrunjenja družbene lastnine, čeprav jo štitiš in zanjo skrbiš.«*

V mestnem okolju ima vsak nezaseden objekt potencialno možnost, da postane del zasede, da postane skvot. Zgodba bivše tovarne koles, današnjega skvota Rog, je podobna. Prva zasedba je bila leta 2006 spodbujena s strani skupine arhitektov, ki so opozarjali na potencial v središču lociranega, praznega, nerabljenega prostora. V Rogu se stanovalci prav tako srečujejo s pritiski s strani mestne in državne oblasti. Vendar so pripadniki zasedbe neomajni. Zavedajo se, da so njihovi argumenti šibki v primerjavi z močjo potrošniško usmerjenega kapitalističnega stroja, vendar ne pustijo, da bi jih strah pred nepredvidljivo prihodnostjo oropal energije in pripadnosti. Jasmin pove: *»Preprosto daš stooodstotno vse od sebe, ne glede na to, ali boš v skupnosti ostal do konca življenja ali ne. O tem se ne razmišlja.«* Špela dodaja, da jih ta pristop pravzaprav ohranja pri delovanju: *»Če bi človek neprestano razmišljal o tem, kdaj ga bodo vrgli ven, bi se verjetno niti ne zdelo smiselno vlagati v prost, razvijati arhitekturo in izboljševati infrastrukturo objektov. S takim pristopom res ne bi ničesar naredili. Prav zato se z grožnjami poskušamo čim manj obremenjevati.«*

Za oba, Metelkovo in Rog, velja, da sta se razvila na mestih degradiranih območij. Kolikšen potencial se v teh območjih skriva, pa ni razvidno le iz delujočih skvotov v Ljubljani, ampak tudi drugod po Sloveniji in Evropi. V primerih še vedno delujočih skvotov Rozbrat (po poljsko »delati mir, biti ločen od sovražnika«) v Poznaniu in Freetown Christiania v Kopenhagnu, sta se zasedbi zgodili na območju zapuščene tovarne in zapuščenega vojaškega kompleksa. V obeh primerih je bil prvotni namen reševanje bivanjske problematike, vendar se pripadniki niso ustavili pri tem. Kmalu so se golemu bivanju pridružile ustvarjalne in umetniške aktivnosti. Njuni zgodbi se nekoliko razlikujeta. Mestne oblasti so Christianio prepoznale kot legalno naselbino. V skladu z zakoni države nosi danes svojo zastavo in izvaja svoje zakone. Zemljišče je državna last, prebivalci pa imajo možnost odkupa lastnega zemljišča. Čeprav je legalno prepoznano, je mesto uspelo ohraniti vrednote in način bivanja, ki jih je vodil v zasedbo tega nekoč degradiranega območja. Christiania ima po zadnjih podatkih okrog 850 prebivalcev in nosi naziv mesta v mestu. Skvoten Rozbrata je zapisala, da je bila temeljna ideja zasedbe *»oblikovanje skupnosti ljudi, ki ne odobravajo sveta, ki temelji na podganji dirki«*. Leta 2009 je skvotu grozila prodaja na dražbi, kar je sprožilo množične proteste in obsežne akcije. Skvot danes slovi po nenehnem kulturnem in umetniškem udejetvovanju. Drugačna usoda je doletela skvot Ladronka v Pragi, ki je bila leta 2000, po sedmih letih delovanja, nenadoma izseljena. Uradni razlog za izselitev naj bi bila kraja električne energije, pravi razlog za izselitev pa nekateri vidijo v gibanju in izgredih več tisoč aktivistov mesta Ladronka proti Mednarodnemu denarnemu skladu in vse močnejši politični, medijski in prebivalstveni uperjenosti proti levičarskim gibanjem. Danes je Ladronka center za preživljanje prostega časa, z infrastrukturo, namenjeno športnim dejavnostim. Babič opozarja, da je treba biti pri definiranju skvotov ter njihovih dejavnosti vedno pozoren na različne pojavne oblike, v katerih skupnosti delujejo: *»Skvot je v osnovi zaseden prostor, ki se je zasedel brez dovoljenja lastnika, in prostor, v katerem se začnejo urejati ali bivanjski prostori ali prostri, namenjeni kulturni produkciji. To je dejstvo, ki velja za vsak zaseden prostor. Metelkovo, tovarno Rog, AC Molotov, Vilo Maro in Kukurno. Poznamo umetniške, eksplicitno politične in mnoge druge oblike skvotov. Noben skvot ni bolj ali manj skvot, so pa prisotne razlike v načinih delovanja.«* Špela in Jasmin se strinjata, da je načinov delovanja, po katerih se skvoti ravnajo, več. V Španiji je veliko takih, ki delujejo na način *low life*, kar običajno pomeni, da se pripadniki materialnim dobrinam odpovedujejo, ker denarja nimajo in ga tudi nočejo. Strinjata se, da take veje skvotiranja v Sloveniji ni. Hkrati pa so za uspešen obstoj skvota in njegovo razvijanje usodno pomembne dejavnosti, ki se znotraj prostora dogajajo. Gospod Zadnikar je prepričan, da bi Metelkovo doletela drugačna usoda, če se ne bi intenzivno usmerjala v kulturne dejavnosti: *»Dobra vemo, da pridejo buldožerji, čim se neha program. Zato je treba biti aktiven tako rekoč štiriindvajset ur na dan. Hkrati je treba skrbeti, da so prostori čim več časa odprti in s tem poudarjati moment javnosti in delovati v javno dobro.«*

Kjer je volja, tam je pot. Kot nekdo, ki poziva k vrnitvi in razvijanju skvoterske kulture, a je sam ne prakticira, si prispevka ne drznem zaključiti z lastnimi besedami. Lahko pa zaključim z besedami, ki odsevajo mojo vero in mnenje o vključevanju posameznika v aktivno reševanje mesta iz krize. Za uspešen razvoj skvotarske kulture je po besedah Babičeve potrebna želja in pogum. Potrebna je zavezanost, ki preseže strah pred mogočimi pravnimi posledicami in nudi temelj, da človek v času zasedbe ustvari, kolikor se da. *»Potrebno je preseči lastne interese, ker prostora na pol ni mogoče zasedti. Tu gre na vse ali nič.«* ☾

BOJEVNICE V MESTU

Mesto kot bojišče

Razumevanje mesta želim razširiti s tega, da gre za teritorij, na katerem se prečijo vplivi politik, kapitala in razmerij moči, v razumevanje mesta kot bojišča. V prvem primeru bi teritorij razumeli kot nekaj neživega, nemočno celoto, na katero delujejo zunanje sile, s katero sistemsko nasilje upravlja (npr. preko urbanističnih načrtov, kapitalističnih mestnih politik, snubljenja kreativnih industrij, kooptiranja jezika, idej in praks družbenih gibanj), jo razslojuje, spreminja in na njej prerazporeja elemente v korist ustvarjanja mest-katalogov, namenjenih ustvarjanju dobička. Sistemsko nasilje je zagotovo vržto v realnost mesta, ki je ne moremo zanemariti, saj se ves čas strukturno prevaja skozi teritorij in telesa na njem. Srečujemo ga v obliki ograj, policistov, praznih stanovanj, brezdomnih teles, prekernih pogovorov in Petkovškovega nabrežja, ki kot komercialni virus požira vsak centimeter skupnega pred sabo. Eden od predlogov je tako (kot to počno nekatere misli-prakse znotraj italijanskih socialnih centrov) razumevanje mesta kot *metropolis*. Metropolis zajema razumevanje mesta kot živega tkiva z vsemi protislovji in mnogoterimi notranjimi silami, ki delujejo druga na drugo, se odbijajo in interverirajo v teritorij od spodaj navzgor. Izhajati iz takšnega videnja mesta pomeni razumeti te raznolike sile in brati artikulacijo teritorija ter slednje uporabljati kot orodje za boj. Brati teritorij pomeni poznati načine, na katere se na skupnostih, telesih in prostorih kažejo hierarhije, izginjanje skupnega, socialno upustošenje, kako se skupnosti (telesa, prostori) na te procese odzivajo ter pri mišljenju intervencij izhajati iz takšnih artikulacij. Črpati iz zgodovine, spomina teritorija, avtonomnih praks in zavedanja, da lahko kot del živega tkiva teritorij spreminjamo, če ga le jemljemo kot bojišče. Bojišče je pri tem mišljeno večinojsko: najprej v prostorskem smislu z intervencijami v podobo, pokrajino mesta z namenom prevešanja razmerij moči (npr. z zasedbami praznih prostorov, s ponovnim prilaščanjem javnih prostorov, z uničevanjem znakov komercializacije in razslojevanja), kot tudi simbolno, s premikanjem meja možnega, zopet z namenom izničevanja hierarhij. Kot take lahko razumemo vse prakse, ki so bile v času vstaj kriminalizirane (podiranje ograj, blokiranje cest, preprečevanje dejanj uradnim osebam), ljudem, ki so bili v njih udeleženi, pa taiste prakse dale izkušno mesta kot bojišča (npr. časna zasedba prostorov kina Triglav). Nenazadnje, mesta v času, ko na njihovih ulicah divjajo *rioti*, postanejo dobesedna bojišča. Vstaje, ki so se začele v Mariboru, so se tako začele z uničevanjem radarjev, ki so vizualizirali in naredili sistemsko nasilje v mestu materialno, otipljivo, uničljivo. Prav tako je bilo mesto bojišče v Istanbulu, kjer se je vstaja začela z bojem za park Gezi, edino zeleno površino v središču mesta – tudi tu sta vdor kapitala in nelegitimnost oblasti postala vidna, otipljiva v drevesih, ki se niso smela porušiti. V Braziliji je izbruhnilo zaradi povišanih cen javnega prevoza, ki so otežila ali onemogočila ljudem gibanje po mestu. V Atenah znova zaradi policizacije ulic, zlizane s strahovladno nacifašistov. V Ljubljani se je pred dvema letoma gradila skupnost na povrnjenem javnem in ustvarjenem skupnem prostoru pred borzo.

Če mesto kot bojišče razumemo konceptualno – če bi ga razumeli kot pasiven teritorij, bi to pomenilo legitimiranje predstaviške politike in odvajanje moči od lastnega telesa k oblasti – odpremo teritorij za participacijo vseh prebivalcev *metropolis*a. S tem se zgodi ne le možnost sodelovanja, ampak tudi spreminjanja bojišča, kjer s sodelovanjem različnih delov živega tkiva mesta postane vidno in artikulirano vse, kar prej ni moglo biti. Tako različni načini upora (najbolj očiten primer je nasilna dvojnost nasilje/nenasilje) kot tudi vsa protislovja znotraj tkiva *metropolis*a kmalu pokažejo, da si bodo nekateri deli tkiva morali v vsesplošno osvobajajočem kontekstu dodatno izboriti svoj prostor, če ne bodo želeli ostati prešlišani. Kako teritorij udriha po ženskah? Branje teritorija z vidika feminizma najprej govori o prepletanju različnih identitet, ki prečijo družbeni spol (*gender*) in so podlaga za izkoriščanje: sem prekerka, brezposelna, študentka, ženska, revna. Vse identitete nas prečijo hkrati, zato morajo biti tudi intervencije zasnovane na podlagi takšnega razumevanja. Feminizem je skupen boj – ali bi to moral biti. Hkrati pa, kljub nevarnostim identitetne politike, ne moremo mimo tega, da sistemsko nasilje, ki razlašča in kriminalizira vsa življenja, na ženskih telesih pušča posebne posledice: od ekonomskega nasilja (delo v senci, neplačano delo, skrbstveno in reproduktivno delo) do spolnega, fizičnega nasilja (objektifikacija žensk in znanjaen nad nekom, ki je percipiran kot šibek, statičen, podrejen, je v časih krize še toliko bolj očitno tam, kjer se nemoč skozi nasilje prevaja v moč, ženska, ki se brani, pa vedno izzove presenečenje in šok).

Nekoliko daljši uvodni razmislek o mestu kot bojišču se mi zdi pomemben, saj me vodi k naslednjemu vprašanju, ki si ga zastavljam: če je mesto bojišče, katere so tiste strategije in prakse, ki jih morajo bojevnice uporabiti za naskakovanje neenakosti v razmerjih moči? Kako izzivati patriarhalne kapitalistične strukture, delujoče na teritoriju? Kako seksističen teritorij subvertirati in obrniti sebi v prid? V nadaljevanju besedila predstavlam feministično, *women only!* (s klicajem, ker se po vsem času feminizma sklicevanje *women only* dogodka še vedno izkaže za močan političen *statement*, ki zažuli skupino Vstajniških socialnih delavk, ki se je oblikovala v začetku vstaj, razumela mesto kot bojišče in vanj intervenirala.

Vstajniške socialne delavke

Reproduciranje patriarhalnih in seksističnih vzorcev v časih »revolucij« in znotraj različnih družbenih gibanjih sicer niso nič novega (zadnji najbolj brutalen primer so bili primeri skupinskega spolnega nasilja, ki so ga moški protestniki izvajali nad sobojevnicami in novinarkami na trgu Tahrir), zato tudi ni bilo presenetljivo, da vstaje niso s seboj nosile občutljivosti za feminizem. Ali da se je porodila potreba po ženski intervenciji. Kakor ne čudi tudi iz tega sledeče dejstvo, da so bile intervencije Vstajniških socialnih delavk pospremljene z žaljivkami (*»pitičke neumne, pejte domov«* – njihove vulve niso neumne, so radikalne!), uporaba simbolike okrvavljenih vložkov in tamponov pa označena za gusno, ogabno in neprirno. Takšni označevalci izhajajo iz nerazumevanja bojišča – upor ni prijeten, korekten ali vljuden, temveč se tega osvobaja. Vstajniške socialne delavke so brale teritorij in črpale iz njega: ograje, postavljene pred parlamentom so razumele kot simbol omejevanja svobode, krčenja skupnega prostora (v mestu) in kot simbol varčevalnih ukrepov, ki ožijo dostop do skupnega. Policiste, ki so varovali ograje, so razumele kot represivni del sistema, ki skrbi, da se prostori krčijo in kapitalizem vsiljuje. Zato jim na svoji prvi akciji, na Vseslovenski ljudski vstaji niso delali rožic, temveč so jih zasadi z okrvavljenimi vložki in tamponi ter beline z rdečo barvo *»zaradi kapitalizma ščijemo kri vsak dan, nam pa je dovolj, da krvavimo enkrat mesečno! To je edina kri, ki vam jo damo!«*) ter tresle ograjo in s tem tresle temelje nadzora kapitala nad teritorijem. Hkrati so pozivale ženske, da se jim pridružijo v prvi vrsti (»Mujeres adelante!«), saj črpajo iz vloge žensk, ki z opravljanjem skrbstvenega, emocionalnega, reproduktivnega in neplačanega dela (same poj-

mujejo vse ženske kot socialne delavke) ostajajo v senci, zadaj, v podpornih vlogah. Reprodukivno delo lahko razumemo ne le kot način izkoriščanja s strani kapitalizma, temveč tudi kot polje boja, povezano z vprašanji dostopa, moči, sam-organizacije. Bojišče so videle kot priložnost, kjer lahko ženske zavzamejo aktivno vlogo in dobijo drugačno izkušnjo o sebi, hkrati pa odvržejo pripisane pasivne vloge. Druga akcija, ki je razumela mesto kot bojišče, je izhajala iz razumevanja potrebe po prostoru. Iz že skoraj zljajname vednosti o množtvu praznih stanovanj in na drugi strani ljudi, ki so bodisi brezdomni bodisi potrebujejo prostor za druženje, delo, ustvarjanje – zunaj krogotokov kapitala.

Prazne prostore so razumele kot sistemsko nasilje, zakonodajo, ki to dovoljuje (še bolj pa tisto, ki skvotiranje praznih prostorov prepoveduje/omejuje), pa kot nelegitimno, varovalo interesov kapitala. *Vstopajo, kjer so nepovabljene, izstopajo tam, kjer hočete še*. Izvedle so delavnico o pomenu avtonomije v zapuščinem kinu Triglav, ki je kasneje, preko drugih kolektivov, sprožila časasno oživitev kina med aprilsko vstajo. Kasneje lahko na njihovem FB najdemo fotke z benefita za kazni, in okviru katerega so oživile kino Mojca in si v njem ogledale kratke filmčke – če se mimo Mojce sprehodimo danes, je ključavnica zamenjana, luknja v vratih pa zakrpana, živila privatna lastnina! V prostoru pa se še vedno prašijo uskladiščene škatle. Direktna intervencija v mestno politiko, ki uveljavlja nasilne interese kapitala, se je zgodila na Paradi ponosa, na kateri je bil eden izmed uradnih govornikov župan Ljubljane, predstavnik politične elite. Vstajniške socialne delavke so opozorile, da Parada ponosa ni brala teritorija. Ni upoštevala kolektivnega spomina vstaj, na katerih se je še pred kratkim zahteval odstop celotne politične elite (Nihče nas ne predstavlja!) in zrušenje kapitalističnega sistema (vsaj v delu, ki problem vidi onkraj zamenjave oblasti). S povabilom župana k nagovoru je Parada ponosa izgubila del kredibilnosti ter prav tako ni razumela mesta kot bojišča ali brala teritorija lastne scene – scene, ki je heterogena, ki nosi pluralne identitete, ki potrebujejo stanovanja, dohodek in svobodo, ne legitimacije s strani župana.

Med nagovorom slednjega so VSD torej izvedle intervencijo (»We are all queer! Politikov nočemo, parade ne damo!«) in župana zasule z okrvavljenimi vložki in tamponi. Pri tem so bile deležne kritik *»ugrabitve«* dogodka – in vendar, mar niso s svojo akcijo pokazale na to, kako je potrebno teritorij brati, da bi lahko postal bojišče tudi v primeru boja LGBT? Zadnja intervencija v javni prostor, ki jo je skupina izvedla, se loteva vprašanja zastopanosti in doživljanja žensk v javnem prostoru. V središču Murske Sobote so kip muze Erato oblekle v prisilni jopič z napisom »Ali sem še vedno seksi v prisilnem jopiču!?!«, ki zvezale z verigo in ji zamašile usta (izhajanje iz dvojnega razumevanja teritorija: prvič, v bližini Prekmurja je več totalnih ustanov s področja duševnega zdravja, kjer se nad ženskami kontinuirano izvaja nasilje. Drugič, izhajajoč iz javnega prostora, v katerem so ženske statične, namenjene pogledom, zbujanju želja in proizvodnji kapitala) ter se ob kipu fotografirale z golimi prsmi. Uporaba telesa kot medija je vedno tvegana, saj se lahko simbolno zvede na proizvajanje kapitala (o tem se je že veliko debatiralo ob Femen) in na simbolno nasilje nad lastnim telesom, po drugi strani pa kot oblika intervencije pomeni premikanje meje možnega, osvobajanje (podobno kurjenju modrcov v 60-ih) in uporaba telesa izven predpisanih načinov. Nazadnje, intervencije v mesto se niso pokazale le kot uspešna strategija, temveč tudi kot medij – kot takega lahko razumemo npr. akcijo za 8.

3., kjer je z vrha nebotičnika zletelo 4000 letakov s pozivom ženskam k upor (Namesto rož – v upor!). Ulice so prekrila politična, antikapitalistična feministična sporočila in si prilastila ulice. Rez v vsakdanjost, saj v mestu ne najdemo (razen klasičnih osomarčevskih) feminističnih sporočil, ki bi se borila na teritoriju – torej: *»Ostra ženska intervencija = nujna!«* ☾

Razumevanje mesta želim razširiti s tega, da gre za teritorij, na katerem se prečijo vplivi politik, kapitala in razmerij moči, v razumevanje mesta kot bojišča. V prvem primeru bi teritorij razumeli kot nekaj neživega, nemočno celoto, na katero delujejo zunanje sile, s katero sistemsko nasilje upravlja

Eminem:

Gre torej za razliko razumevanja mesta kot nečesa pasivnega, kar je zgolj objekt nasilja top-down politik, in pa mesta kot bojišča, kjer gre za heterogene aktivne sile, ki delujejo, se bojujejo itd., kar imenujemo metropolis.

Glede na možna teoretska ozadja mi pride na misel Deleuzovo pojmovanje teritorialnosti, kjer je nekaj teritorializirano, ko je vzpostavljen red. Vendar to v nobenem konkretnem primeru mesta zares ne velja, ker so vedno na delu tudi deteritorializirajoče sile. Zato ta razlika pri Deleuzu ne sovpadе z dobro-slabo. Verjetno pa to sploh ni tvoj problem.)

Prispevek bolj razumem v smislu, katero pozicijo zavzeti do mesta, da imam vzvode za boj.

Elton:

Problem, ki ga imam s tem nastavkom, je, da ideološka delitev »mi« (tkivo) proti »njim« (politika, kapital) povsem zamaže dejstvo, da je vsako mesto, kjer se vzpostavlj razmerje moči, tudi že mesto boja. Vprašanje je potem, koliko in kako so prakse bojevanja prenosljive med bojišči.

Eminem:

Yes.

1

Primer spodletelega branja artikulacije teritorija je bila na primer reakcija velikega dela vstajniškega gibanja, ki se je ostro distancirala od »izgrednikov« in »nasilja«. Radikalne prakse upora se je razumelo kot nezaželene provokacije in se jih je kriminaliziralo, namesto da bi se jih bralo kot odraz besa, frustracij nad ukradenim življenjem. Druga vrsta spodletelega branja teritorija so bile nasilne zahteve po poenotenju in še nasilnejše razlikovanje med »pred-političnim« (ulica) in »zares-političnim« (stranke). Namesto da bi izhajali iz heterogenosti in pluralnosti izrazov besa, se je nad njimi izvajalo pokroviteljsko simbolno nasilje.

2

Kar se je z eksplozijo vstaj tudi zgodilo (ponekod bolj, drugod manj) – vanje so se vključevali ljudje, ki pred tem niso bili politično aktivni, ki situacije razumejo na povsem drugačne načine, kot je bilo pred tem artikulirano. Ljudje, ki mesto poznajo in ga obvladajo kot bojišče. Povedno je tudi opazovanje posnetkov in pogovoriz z ljudmi, iz katerih je razvidno, da se med vstajami zabišejo meje med identitetami, pripadnostmi in praksami upora. Seveda – ne povsod. Kakor je tudi res, da ko se vrenje umiri, se protislovja vrnejo, predrugačijo in se ustvarijo nova.

3

Ko pa je potem predsedstvo prevzela ženska, je bilo pa itak vsem levičarskim liberalcem zadoščeno

4

Z vprašanjem reprodukcije (reproduc-tion) kot skupnega se s feministične perspektive ukvarja Silvia Federici. Glej npr. intervju s S. Federici (intervju-va Max Haiven) na naslednji povezavi: http://www.zcommunications.org/feminism-finance-and-the-future-of-occupy-an-interview-with-silvia-federici-by-max-haiven.html

SE BO ŽE SPEDENALO ...

Poustvarjanje samočistilnih procesov v naravi, ki omogočajo boljše gospodarjenje z vodo

Ko odpreš pipo, se ti zazdi, da voda teče linearno, se odbije od tvojih rok ali ščetke in ponikne skozi odtok. Tudi tista, ki jo spiješ, konča v odto-ku, le da jo spereš z večjo količino vode, ki se umakne očem, umakne mislim, konča v kanalizaciji, s katero ti nimaš in nočeš imeti opravka. Pogosto se ne zavedaš, da si neznamen delček pri kroženju vode v naravi. Takšen, ki za svoje delovanje porabi veliko količino vode in se ne obremenjuje, kakšno jo vrne nazaj. Skrb za njeno čistost in ponovno vpeljavo v okolje prevzamejo zaposleni na čistilnih napravah, ki spremljajo tehnološke procese čiščenja vode. Porabljeno vodo plačamo lokalnemu komunalnemu podjetju in s tem je naša vest čista vsaj toliko, kot bi morala biti voda.

Kdor ne razmišlja o načinih dostopa do čiste vode, naj bi je porabil več in bolj brezbrizno, saj vode praktično nikoli ne zmanjka, vedno, ko odpremo pipo, je tam, celo boljša od ustekleničene, je poceni in lahko dostopna, jemljemo jo za samoumevno. Imamo srečo, da živimo na tako geografsko ugodni legi, na kateri nam izvirov ne primanjkuje. Z iskanjem čistih vodnih virov nimamo problemov, v kolikor jih spoštujemo in ščitimo pred onesnaževanjem ter poskusi privatizacije ... voda kot ena izmed temeljnih dobrin naj bi bila dostopna slehernemu človeku, primerne kvalitete, seveda.

Če vzamemo za primer povprečno gospodinjstvo, sta kuhinja in kopalnica (mogoče tudi garaža) tista majhna meja med vodovodnim in kanalizacijskim omrežjem. Pri gospodarskih potrebah po vodi to mejo predstavljajo stroji in polja. Koncentracije in pestrosti snovi, ki jih s svojim potrebami za 'normalno delovanje' speremo v obtok, se prevečkrat ne zavedamo, bodisi so to detergenti, ksenobiotiki (hormoni, pesticidi, težke kovine), patogeni ali makroskopski onesnaževalci. Neobremenjujoče spravimo te snovi iz svojega bivališča, saj pričakujemo, da se bodo nekako izločile in očistile skozi celoten cikel kroženja vode, mi pa bomo spet dobili svežo, bistro vodo, ki bo iz pipe tekla kadarkoli, na našo željo.

Kako pride do tega? Kaj nam omogoča takšno razsipnost? Zagotovo to ni samo bogastvo naše domovine z vodnimi viri, vsaka kaplja, ki jo dobimo, ni pritekla iz nekega neizčrpljivega vira. Dejstvo, da je pritekla skozi cev, da je tako čista, kar pa vsa voda ne more biti, vsaj glede na količino porabnikov in njihove količinske potrebe. Vsa umazana voda se odplakne nekam, kjer se lahko bolj ali manj pritajeno razgradi – človeštvo se v ta namen poslužuje nekaterih samočistilnih procesov narave, npr. rek, jezer in morskih globin. Obremenitev ni regulirana, temveč je odvisna od trenutnih okoliščin na površju, ki so pogosto ciklične na letni ravni. Zaradi pomanjkanja nadzora pride do procesov cvetenja, evtrofikacije, množičnih poginov in posledično ključnih sprememb v ekosistemskih interakcijah oziroma ravnovesju le-teh.

Vsa umazana voda se odplakne nekam, kjer se lahko bolj ali manj pritajeno razgradi – človeštvo se v ta namen poslužuje nekaterih samočistilnih procesov narave, npr. rek, jezer in morskih globin.

Sama količina in stopnja onesnaženosti z različnimi snovmi pri razmišljujočem človeku vzbudi skrb za lasten dostop do pitne vode v prihodnje, zaveda se, da tok vode ni linearen, temveč krožen. Vzbudi se nagib k ponovni uporabi, reciklaži, ki privede do inovativnih tehnik z zaprtimi obtoki vod različnih kvalitet za domačo uporabo, ko njena čistost ni več primerna; v najboljšem primeru odteče v najbližjo čistilno napravo, nemalokrat tudi v kakšno rečico, ki je bližje in do nje ni treba napeljevati kilometrov cilev, če vse skupaj ne konča v podtalnici.

Čistilne naprave nam s svojim delovanjem omogočajo prečiščevanje odpadnih vod, iz katerih po obdelavi dobimo okolju varno vodo in trdne odpadke. Čistilni proces se začne z mehanskim odstranjevanjem neraztopljenih, večjih delcev, kot

so plastenke, veje, kamni in pesek, saj lahko ti kasneje poškodujejo oziroma onemogočijo strojno obdelavo, odstrani se tudi nekaj maščob. Po predpripravi vstopi voda v primarno fazo čiščenja, kjer se v primarnem usedalniku (bazen s koničnim dnom) s procesom saponifikacije (umiljenja) izloči preostala maščoba, ki jo čistilne grablje s površino potisnejo v ločen predel v nadaljnjo obdelavo. Na dnu primarnega usedalnika se medtem zbira gošča, ki se prav tako tretira ločeno. Takšna voda odteče v bazen, kjer poteka sekundarna faza, v kateri se onesnaževalci razgradijo s pomočjo metabolizmov, različnih vrst bakterij in praživali, ki s svojim prehranjevanjem v aerobnih razmerah (pogoji, ko je mikroorganizmom dostopen kisik) vežejo organske hranilne snovi, ostale, manj tope frakcije teh snovi pa se izločijo s flokulacijo – tvorijo se trdni skupki, ki se povezujejo z agregacijo, v takem stanju nato potujejo v zbiralnik gošče. Vrste čistilnih naprav se razlikujejo predvsem v sekundarni fazi, kjer se z uporabo različnih vrst filtrov (tudi z biofilmom), vpihavanja zraka in uporabe aktivnega blata ustvarjajo razlike v obdelavi, predvsem zaradi vnosa večjih ali manjših količin odpadne vode, ki pa vodijo do istega produkta. Pogosto se pri večjih količinah vode zaradi razmeroma počasnega usedanja, sproženega s strani **flokulantov**, v sekundarni fazi uporabi tudi drugi bazen, v katerem se ob odsotnosti večjih vodnih gibanj (npr. vpihovanje zraka in gibanje filtrov) gošča posede na dno. Voda se ponovno pretoči, tokrat v zadnjo, terciarno fazo obdelave, kjer se s filtri, ki vsebujejo aktivni ogljik, odstranijo še najmanjši trdni delci. Prav tako se eliminirajo tudi preostala hranila (N,P), ki lahko povzročijo evtrofikacijo (kopičenje anorganskih spojin) vodnih teles, v katere se izteka voda iz čistilne naprave. Odstranitev dušikovih spojin lahko izvedejo s prečrpavanjem vode v anaerobno okolje, kjer ob prisotnosti bakterij poteče proces denitrifikacije (pretvorba dušikovih spojin v N₂). Fosforjeve spojine pa lahko odstranijo z dodatkom kemikalij (železove soli, apno), granularanega laterita ali z bakterijami, ki akumulirajo fosfat znotraj svojih celic in čigar biomaso lahko kasneje uporabimo kot gnojilo. Alternativa mehansko-kemičnemu odstranjevanju hranil in terciarni fazi je tudi uporaba makrofitov (večjih rastlin), ki hranila iz vode porabljajo za svoj razvoj in tako preprečijo nekontrolirano rast alg v naravnem okolju – proces je seveda počasnejši. Preden prečiščena voda zapusti čistilno napravo, jo razkužijo, načinov je več, fizikalno lahko tretirajo vodo z UV-svetlobo, ki genetsko deformira prisotne viruse in bakterije. Vodo lahko sterilizirajo tudi kemično, bodisi z dodatkom klorovih spojin, a so te zaradi akumulacije klora in škodljivosti vodnim organizmom predežno neprimerne, bodisi z ozonom, ki pa zaradi drage opreme in energetske potratne proizvodnje pogosto ne ustreza ekonomskim izračunom.

Odstranitev dušikovih spojin lahko izvedejo s prečrpavanjem vode v anaerobno okolje, kjer ob prisotnosti bakterij poteče proces denitrifikacije (pretvorba dušikovih spojin v n₂).

Kljub zapletenim tehnološkim postopkom, redni kontroli zaposlene delovne sile in veliki količini sredstev ter energentov, porabljenih v postopku, nekatere čistilne naprave poslujejo z dobičkom, ki ga ustvarijo s strani občin in večjih industrijskih obratov. A kako bi bilo, če bi svoje odplake prečiščevali bolj trajnostno in z večjo sposobnostjo reciklaže kot tudi z večjo sposobnostjo pasivnega očiščevanja narave?

Na takšna vprašanja odgovarjajo raziskovalci, ki razvijajo ekoremediacijske (ekoremediacija pomeni uporabo naravnih procesov za obnovo in zaščito okolja) sisteme različnih vrst za odstranjevanje antropogenih posledic z določenega območja ali vodotoka *in situ*. Enega izmed takšnih imamo v Ljubljani, in sicer očiščuje Glinščico pri Podutiku. Za to lokacijo so se na MOL odločili na podlagi prostorskega plana, v katerem je območje Glinščice navedeno kot eno od najbolj ogroženih in hkrati ekološko najpomembnejših vodnih ekosistemov, ki ga je potrebno ohraniti oziroma obogatiti za dosego boljšega ekološkega statusa. Objekt je bil postavljen leta 2006, ko je projekt financirala Mestna občina Ljubljana, katere komunalna ureditev zajema lokalne komunalne sisteme s pripadajočimi čistilnimi napravami (Črnuče, Brod in Gameljne) kot tudi centralno čistilno napravo Ljubljana, na kateri očistijo 85 % vse odpadne vode, ki se steka v javno kanalizacijo na ožjem ljubljanskem območju, od tega je približno 62 % (70.000 l) komunalne vode. Ostala voda je industrijskega in padavinskega izvora, tako projektirana čistilna naprava, ki zavzema 23,8 hektarjev, ima delovno zmogljivost 360.000 **PE**, prav tako pa v postopku predelave gošče izkorišča izhajanje bioplina.

Ekoremediacijski objekt se od čistilne naprave ne loči po namenu, temveč po strukturiranosti, strojni kompleksnosti in uporabnosti. Ob njegovi postavitvi, ko je bila takšna metoda zastavljena eksperimentalno, so nosilci projekta z vzpostavitvijo ekosistemskih povezav z začetnim izborom vrst znotraj degradirane struge preusmerili tok potoka in s kombinacijo dveh **ERM metod** – metoda vegetacijskih jarkov ter metoda meandriranja z revitalizacijo novih strug – začeli spremljati samočistilne procese, kakršnih v praktično mono- oziroma dikulturnih rastlinskih čistilnih napravah za čiščenje komunalnih odpadnih voda še ni bilo opaziti. Omeniti velja, da gre tukaj za remediacijo kmetijsko in meteorno obremenjenega potoka, kjer je bilo zaradi vsebnosti trdnih delcev potrebno urediti predusedalnik za zadrževanje velikih grobih delcev pred vstopom v sistem. Po ločitvi vode na dve strugi voda priteče v usedalnik s pretokom v nadaljnji sistem ter ga z usedanjem preostalih trdnih delcev obvaruje pred zmanjšanjem učinkovitosti kot posledice zamašitve. Voda se nato razdeli v tri čistilne jarke, dolge 20 metrov, ki so povzeti po principu rastlinskih čistilnih naprav – nasajeni so predvsem z navadnim trstom (*Phragmites australis*). Le-tega množično uporabljajo za fitoremediacijo po Evropi, ker predstavlja avtohtono vrsto, ki hitro povečuje svojo biomaso in s tem tudi uspešno asimilira dostopna hranila, poleg tega ima veliko alternativnih uporabnih vrednosti. Med korenine trsta usmerijo horizontalni podtalni tok vode (HPP) ali vertikalni tok (VPP) oziroma kombinacijo obeh, odvisno od pretočnosti in stopnje onesnaženosti vode. Čistilni jarki znotraj ekoremediacijskega objekta na Glinščici se razlikujejo od uporabljenih v rastlinskih čistilnih napravah v tem, da voda, ki vanje vstopa, ni komunalna, temveč iz naravnega, četudi z antropogeno regulacijo spremenjenega, vira. Ti jarki se nato ponovno združijo z iztokom v meandrirano strugo, nasajeno s petnajstimi različnimi hidrofiti, močvirskimi in lesnatimi rastlinami, kjer se po približno 50 metrih voda pretoči v obstoječo poglobljeno strugo matičnega vodotoka. Meander se sčasoma zarašča, saj sledi **sukcesiji ekosistema** (glej prejšnjo Tribuno), njegova učinkovitost pa se je v določenih izmerjenih parametrih z večanjem biotske pestrosti ob rednem vzdrževanju povečevala. Kaže, da se z vzpostavljanjem interakcij znotraj nastajajočega ekosistema povečuje sposobnost razgradnje, nevtralizacije oziroma akumulacije širšega spektra polutantov, ki vstopijo v sistem, tudi na račun večje pestrosti mikrobov in gliv, katere izkoriščajo različne pogoje mikrohabitatov, ki jih ustvarjajo naključni prepleti korenin s substratom in posledične spremembe v vodnem toku. Izsledki projekta so nakazali, da bi se ob rednem vzdrževanju lahko ohranjale optimalne vrednosti vode pri iztoku, kar pomeni, da bi svojo (ne)posredno škodo lahko omejili na ravni manjših potokov ter tako bistveno prispevali k manjši okoljski obremenitvi tudi na mestih, kjer postavitev konvencionalnih čistilnih naprav ni smiselna, prav tako pa ima zasnova metode še ogromno prostora za optimizacijo pri aplikaciji v različne obremenjene vodotoke.

Kaže, da se z vzpostavljanjem interakcij znotraj nastajajočega ekosistema povečuje sposobnost razgradnje, nevtralizacije oziroma akumulacije širšega spektra polutantov, ki vstopijo v sistem, tudi na račun večje pestrosti mikrobov in gliv, katere izkoriščajo različne pogoje mikrohabitatov, ki jih ustvarjajo naključni prepleti korenin s substratom in posledične spremembe v vodnem toku.

Obnovljeni, stabilni, pestri, samovzdržujoči se ekosistemi so torej bolj učinkoviti pri odstranitvi onesažil iz vode kot območja z nizko naravno pestrostjo, poleg tega pa sama biološka in strukturna pestrost naravnega ekosistema zagotavlja odpornost in prožnost pred motnjami in nudi potrebno genetsko podlago za prilagoditev na dolgotrajno spremembo. Tako urejeni pasivni čistilni sistemi so energetske varčni, finančno bolj ugodni, poleg tega pa lahko z izkoriščanjem akumulacije nekaterih elementov v rastlinah in mikrobih zaključimo krog reciklaže ter jih z ustrezno predelavo ponovno uporabimo – tako nismo za seboj pustili ničesar, kar v okolje ne sodi. ∞

flokulantov

Flokulante je snov oz. so v tem primeru to večinoma mikroorganizmi, zaradi katerih se tvorijo medmolekulske interakcije, ki posledično vodijo do nastanka flokul.

Sredstvo s svojim delovanjem povzroči združevanje molekul v neki raztopini. Ti skupki se nato zaradi večje gostote in zmanjšanih interakcij s topilom posedejo na dno posode. Flokulanti so lahko kemijsko pridobljene spojine; bentonit, K-kazeinat, polivinilpolipirrolidon; izolirani naravni produkti; nekateri encimi, agar, želatina ali mikroorganizmi – predvsem slednji so odgovorni za posedanje delcev v čistilnih napravah.

PE

PE = populacijska enota oziroma predstavlja količino onesnažene vode na prebivalca na dan.

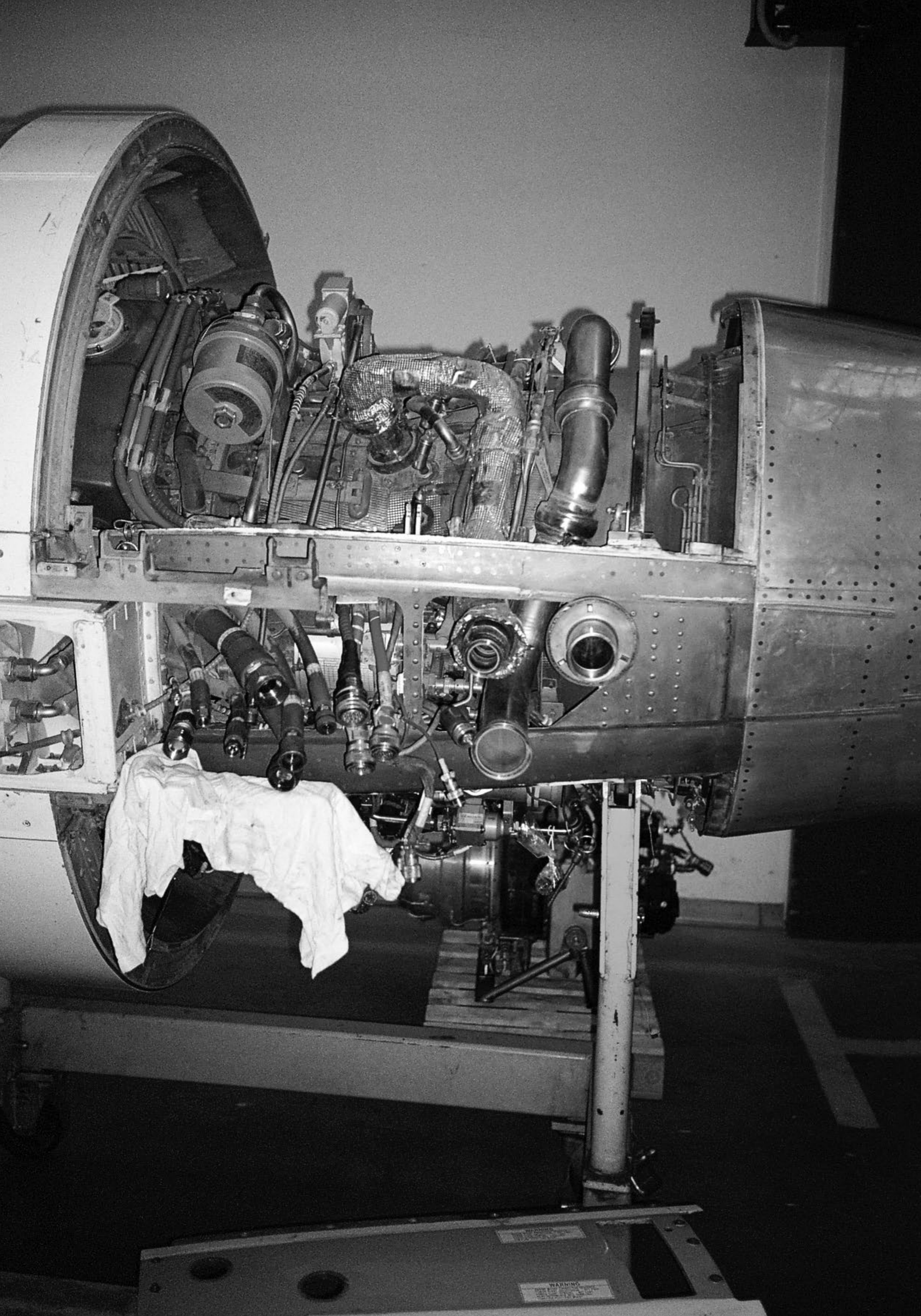
ERM metod

Ekoremediacijske metode delujejo v okolju in služijo kot naraven čistilni proces, ki blaži posledice delovanja človeka. Lahko so povsem nove, eksperimentalne ali izpeljane iz razvitih, že znanih postopkov uporabe ekosistemskih interakcij za nekatere čistilne procese, kot recimo v čistilnih napravah.

sukcesiji ekosistema

Sukcesija je enaka naravnemu sosedju napredovanja ekosistema v združbo, ki predstavlja vrhunec določenega tipa ekosistema (bodisi gozd, mokrišče ...), v katerem je le-ta najbolj uravnotežen.

Ekoremediacijski objekt se od čistilne naprave ne loči po namenu, temveč po strukturiranosti, strojni kompleksnosti in uporabnosti.

POLITIČNO DELOVANJE VRTIČKARJEV

Apropriacija privatnih ali mestnih prostorov je praksa, ki je prisotna vsepovsod po svetu kot rastoča globalna kultura. V Ljubljani te prostore predstavljajo Metelkova, Socialni center Rog, sam pa bi se rad osredotočil na še en pomemben urbanistični eksperiment: urbano vrtnarjenje, ki se odvija med Kotnikovo ulico in Resljevo v Ljubljani in se imenuje Onkraj gradbišča.

Namen vrtičkarstva na tem območju je preverjanje in predstavljanje potencialov mestnih degradiranih območij ter **preseganje njihovega vrednotenja v smislu vrednosti** glede na lokacijo, njegov namen pa je tudi uporabiti prostor v namene, ki jih obstoječa skupnost želi in pogreša. Projekt je idejno zasnovan v zavodu Bunker, kjer Onkraj gradbišča predstavlja le eno izmed številnih praks ozele nitve četrtne skupnosti Tabor in predvsem podporo urbanim socialnim prostorom, ki niso določeni od zgoraj navzdol, temveč zasnovani in oblikovani ter spreminjajoči se glede na potrebe stanovalcev oziroma skupnosti. Gre za projekt, kjer se preizprašuje koncept participacije, ne le v smislu delovanja soseske, temveč tudi vključenosti v odločevalske procese in v kritično premišljanje arhitekture, ki je osredotočena na tržno vrednost objekta.

Onkraj gradbišča je primer samoorganiziranega urejanja mestnega prostora. Skupnost temelji na treh pravilih – vsak si izdelava svojo gredico, kemična sredstva pri vrtnarjenju niso dovoljena, vsak skrbi tudi za skupne prostore. Skupnost je zasnovana na temelju diverzitete, ne gre za homogeno enoto. Utemeljena je na obliki odnosov, pri katerih ne gre za »biti v« (identitetno pripadanje), saj ne želijo zaprtih, izključujočih odnosov, temveč želi projekt Onkraj gradbišča povezati, poskrbeti za občutek »biti z«, torej za sprejemanje, fluidnost in skupnost v različnosti. Onkraj gradbišča prevzema delovanje vrtičkarstva kot (nekdanj) uveljavljeno družbeno prakso, katere razvoj se je na Slovenskem začel po 2. svetovni vojni, medtem ko je svoj razcvet doživela v 80-ih letih prejšnjega stoletja. Žal pa je na prelomu tisočletja mestna občina začela s pregonom vrtičkarstva z namenom prodaje območij za nadaljnjo stanovanjsko gradnjo ali urbanistične posege v prostor, kjer se pojavi vprašanje koncepta lepega – je lepo le tisto, kar je urejeno do potankosti, ali je lepo tudi nekaj samovoljnega, neukrotljivega, nekategoriziranega?

Integracija v družbo se ne odvija več skozi višje družbene, kulturne, verske, politične ali ideološke instance avtoritete in oblasti, integracija nastopa lateralno, reakcijsko, participatorno – vsaka oblika življenja se mora ukloniti spremembam, prilagoditi gibanju »okolja« in tudi sama postati gibanje, »plastična snov«. Rancière (2005) pravi, da je svetovni nazor priučen, torej ga dobimo v procesu socializacije. Tako urbano okolje sprejemamo takšno, kot je, in se o prepuščenosti delovanja znotraj nje ga le redko sprašujemo, a vendar bi nas ravno namembnost prostora kot biopolitična praksa morala še posebej zanimati. Podobno Bourdieujev koncept habitusa predstavlja sistem shem, ki je pridobljen, torej smo v njega socializirani, in kot tak omogoča proizvodnjo »vseh misli in vseh dejanj, vpisanih v meje, lastne določenim okoliščinam tega proizvodnjanja« (Bourdieu 2002). Habitus je proizvod strukture, s pomočjo katerega struktura upravlja prakso, a ne le v obliki mehanskega determinizma, temveč bolj v smislu biopolitične moči, deluje namreč znotraj omejitev in meja. »To neskončno, vendar strogo omejeno sposobnost generiranja – habitus – je težko misliti samo tako dolgo, dokler ostajamo zaprti v navadnih alternativah (ki jih namerava koncept habitusa preseči) determinizma in svobode, pogojenosti in ustvarjalnosti, zavesti in nezavednega ali posameznika in družbe« (Bour-

dieu 2002). Meje, ki določajo naše delovanje in se med sprehodom po mestu nezavedno vpisujejo v naše delovanje ter nam določajo identiteto, so tiste, katerih obstoj preizprašuje vrtičkarska skupnost Onkraj gradbišča.

Dovoljenja, kje in kdaj se lahko gibamo (»ne hodi po travi«, uradne ure, »dovoljeno le za zaposlene« ...), ter namembnosti prostorov so vedno predoločeni in prihajajo od zgoraj navzol, gre torej za prostore z vpisanimi obstoječimi identitetami. Onkraj gradbišča ponuja preseganje omejenosti prostora in njegovih konvencionalnih »izrab«, gre za reappropriacijo prostora, časa in namembnosti. Onkraj gradbišča je tako eden izmed inovativnih načinov odpiranja novih avtonomnih prostorov in posledično ustvarjanja novih načinov mišljenja in delovanja, torej ustvarjanja novega habitusa. Kot podobne alternative tudi Onkraj gradbišča tiho ustvarja mrežo potencialnosti namesto sprejemanja konformizma in apatije dejanskosti. Onkraj gradbišča ponuja uporabo prostora, ki ni vnaprej predoločena in ki za uporabo ne potrebuje (kapitalskega) *inputa*, saj služi kot izletna točka, kot prostor za piknik, druženje, bralne večere, srečanja itn. – je vse in še več.

Začasne avtonomne cone (ZAC) so osvobojena območja »prostora, časa in domišljije«, kjer vsakdo lahko deluje za, torej njegovo delovanje ni omejeno le na antagonistično ujetost v prostoru nasprotovanja – proti. Tako ZAC ponujajo nove načine raziskovanja in eksperimentiranja s skupnostnim povezovanjem. ZAC je izbruh proste kulture, brez omejitev in pravil, kjer lahko življenje izkoristimo v maksimalni intenziteti. ZAC so torej prostori, kjer se naše želje lahko manifestirajo in tako vsi postanemo oblikovalci v umetnosti vsakodnevnega življenja. Naslavljajo vprašanje, ki presega enakost: gre za vprašanje širjenja svobode. Predstavljajo kritiko vzpostavljene zasebne lastnine in namesto apatije ponujajo ponovno oživljanje družbenih vezi in so uspešen primer alternative v boju proti gentrifikaciji.

Na ta način vzpostavljamo nova razmerja med skupnostnim prostorom (Onkraj gradbišča) in javnim prostorom. Obstoječo neprepustno ograjo smo zamenjali s prepustno ograjo, ki dopušča pogledu, da gre skozi. S tem se je meja med dvema prostoroma spremenila v prostor izmenjave in ločevanje ter izključevanje v medprostor dialoga. Obenem smo del prostora, ki je z obstoječo gradbeno ograjo odmerjen onkraj gradbišču, odprli za javno rabo tako, da smo del ograje, ki ograjuje skupnostni vrt, pomaknili proti notranosti. S tem smo sprostili žepni parkec, novo zeleno javno površino, po kateri so prebivalci Tabora ob več priložnostih že izrazili potrebo. Skupnostno urbano vrtičkanje predstavlja tudi jasno alternativo prehrabeni industriji, ki je prenasočena z GMO-ji in korporacijami, ki sledijo Montesantovem vzoru neetičnega delovanja.

Konec koncev ne gre za odpovedovanje moči, ampak raje za možnost drugačne oblike moči. Gre za radikalno intervencijo v načinu produkcije. Kot primer radikalne spremembe v načinu produkcije je nekoč veljala tudi socialna država. A gre za to, da socialna država predstavlja nemoč, medtem ko lastno delovanje predstavlja možnost, osvobajajoč moment. Gre za vpisovanje lastnih idej v prostor, za preizpraševanje kategorij, kakor je bilo na primer vprašanje oblikovanja prostora zasnovano kot umetniški projekt, s katerim je merilo za oblikovanje prostora postala koza in njeno prosto sprehajanje po gradbišču, kar predstavlja alternativo »znanstvenemu« urbanizmu. Prostor postane uporabna vrednost, ne da je ujet v lastniške odnose. Gre za širjenje formacije identitete in politične subjektivnosti na pozabljen ali zanemarjen področja, torej

za zapolnjevanje vrzeli, ki jih ustvarja (ne)sposobna roka državnega nadzora.

Tako z razumevanjem habitusa in začasnih avtonomnih con projekt Onkraj gradbišča privedemo do preseganja dihotomije teh dveh konceptov razumevanja okolja in s tem Onkraj gradbišča postane prostor nove politične subjektivitete.

Habitus nas tako omejuje v možnosti mišljenja, a obenem ponuja nastavke za preseganje, v kolikor delujemo na njegovih robovih, na njegovih mejah. Kot krožnost radikalne akcije v urbanih območjih, med imperialnim ekonomskim liberalizmom, dialektiko ali anarhizmom, takšna praksa predstavlja nove kategorije misli in nas spodbuja k ustvarjanju primernih političnih in družbenih slovarjev, ki bi nam pomagali razumeti takšne fenomene.

Onkraj gradbišča predstavlja nove prakse delovanja, ki uporabljajo *bottom-up* pristop in aktivno naslavljajo vsakodnevne potrebe okoliških stanovalcev in ostalih članov družbe, torej ustvarjajo nove subjektivitete in s tem tudi nove možnosti političnega delovanja, saj je pojav subjektivitete tisti, ki spremeni razmerje sil v politični konstelaciji, medtem ko policija skrbi za ohranjanje in spoštovanje prevzetih identitet. Gre za preseganje obstoječih odnosov dominacije, saj projekt temelji na začetni ideji »as if ...«, ki ponuja skupno začetno točko »odhoda«. Torej ne gre za nenehno približevanje oziroma napredek, ki vodi do zelenega cilja, temveč je reappropriacija gradbene jame njihova točka »as if ...«, ki delujoče posameznike postavi v enako točko odhoda in s tem ni potrebno nenehno odpovedovanje dejanskim željam za dosego višjega cilja, saj je bil ta že dosežen z uresničitvijo ideje po vrtičku, tako da vse nadaljne delovanje ponuja nove prakse in načine povezovanja, gre torej za *bottom-up* gradnjo subjektivitet, kjer različnost pomeni le širjenje prostora delovanja. »As if ...« je namreč točka odhoda, kjer demokracija pomeni, da imajo vse družbene skupine in entitete možnost avtonomnega medsebojnega delovanja; da se identitete ne oblikujejo na podlagi izključevanja in da le drugačnost ponuja neomejene možnosti raziskovanja skupnostnega delovanja in tvorjenja odnosov.

Gverilsko vrtnarjenje odpira prostore. Predstavlja urbano-ekološko intervencijo, katere cilj je transformacija javnih prostorov in **integracija** skupnosti, obenem pa je tudi politična izjava, ki nakazuje možnosti za družbene spremembe in vsebuje ustvarjanje in artikulacijo novih oblik politične subjektivnosti. Kot bi rekel Negri, gre za ponovno zavzetje javnega v imenu skupnega. Onkraj gradbišča je prostor, kjer se globalni dizajni srečajo z lokalnimi zgodovinami in tako ustvarijo obliko subalternega znanja, ki prispeva k širjenju nabora dobrih praks, ki radikalno vplivajo na družbo. Namesto da bi poskušali uloviti obstoječi red, se raje obrnimo k ustvarjanju novega. Mišljenje dekolonizacije časa in prostora se je pojavilo in uveljavilo v ne-evropskem svetu, a je v primeru evropske alternative bolj primerno govoriti o reappropriaciji. Reappropriacija kot ponovni zapis, drugačen zapis novih pomenov v bodočnost skupnosti, zapis, ki temelji na solidarnosti, pripadnosti in soobstoju. Reappropriacija tako predstavlja polje subalternih znanj in oblikovanje novih političnih energij. ∞

preseganje njihove vrednotnosti v smislu vrednosti

Eminem:

Ali misliš preseganje njihovega vrednotenja v smislu tržne vrednosti zemljišča itd.?

Boštjan:

To sem hotel povedati, ja.

integracija

Boštjan:

Habitus – kako okolje upliva na delovanje človeka.

Literatura:

Ranciere, Jacques. 2005. Nevedni učitelj – pet lekcij o intelektualni emancipaciji.

Ljubljana: Zavod EN-KNAP.

Bourdieu, Pierre. 2002. Praktični čut.

Ljubljana: Studia Humanitatis.

S POTI

Jaz, ki onesnažujem Ljubljano

Jaz sem težava, pereč problem na področju prometa. Znižujem kakovost življenja v prestolnici. Škodljivo vplivam na okolje, zdravje in varnost prebivalcev, vsakič, ko se v Ljubljano pripeljem z avtom. Povzročam hrup, onesnaženje in gnečo. Odžiram javni prostor, ki bi bil lahko namenjen pešcem in kolesarjem. Najhuje pa je, da sploh nisem edina. Poleg mene in drugih, ki tja zaidemo le občasno, prištetje še številke statističnega **urada**, da se iz drugih občin vsak dan v Ljubljano vozi 109.000 dnevni migrantov, ki imajo tam delo, zraven pa še vsaj 40.000 študentov in dijakov. Seveda se vsi ne vozijo z avtom, a o tem žal za Ljubljano ni natančnih podatkov, je pa leta 2009 za Slovenijo veljalo, da ga za prevoz v službo uporablja kar 78 % ljudi, v knjigi *Dnevna mobilnost v Sloveniji* pa je črno na belem zapisan tudi eden od razlogov: »V primeru uporabe javnega prometa se potovalni časi v zadnjih 30 letih niso spremenili,« za pot na delo naj bi tako Slovenci, ki se vozijo z avtobusom, povprečno porabili 54 minut, tisti, ki se vozijo z vlakom, 40 minut, vozniki avtomobilov pa 26 minut. (Gabrovec, Bole 2009.)

Zato na poti v Ljubljano največkrat stojim v koloni in mi gre na živce, da je **avtobus** pred mano tako počasen. Prestavljam iz prve v drugo, takoj ko je možnost, pa pospešim in tako še povečam vrednost izpušnih plinov v ozračju in prispevam h globalnemu segrevanju. Ubogi severni medvedi! Ne pomaga jim veliko, da imam sabo tudi vrečko iz blaga, vodo iz pipe in jabolko ekološke pridelave, saj se v Ljubljano vozim, pri tem pa, če se le da, ne uporabljam javnega potniškega prometa, ki manj onesnažuje ozračje. Okoljska ozaveščenost? *Bulšit!* Če je kje kdo, ki se iz altruizma do matere narave z veseljem zjutraj poda na pot do avtobusne ali železniške postaje peš ali s kolesom (tudi v dežju, snegu, mrazu, vetru tako kot v reklamah za trivremenski taft), nato pa se še gnete na nabito polnem vlaku ali avtobusu, stojite do Ljubljane tistih 50, 40 ali pač le 30 minut (odvisno pač, od kod je doma), čeprav bi to isto pot z avtom opravil hitreje in udobneje, naj kar vrže kakšen kamen vame, medtem ko me polna usta besed o trajnostnem pristopu k mobilnosti, ki se v javnem diskurzu še posebej razbohotijo okrog dneva brez avtomobila, pač ne prepričajo. Ko se utrujen vračša iz službe ali s faksa oz. z vsakodnevne tlake, ki je pogosto daljša od zakonsko določenih osmih ur, te prav malo briga za cesarske pingvine ali več zelenih površin, ampak hočeš biti samo čim prej doma, zato boš javni prevoz uporabil le, če bo ta konkurenčen drugim možnostim: ko bo ta udoben, hiter in cenovno ugoden. Če pokličete v naslednjih desetih minutah, pa vam prišepnemo še, da se besede s pozitivno konotacijo na koncu prejšnje povedi slišijo še bolj prazno in *topshopovsko*, kot v resnici so, predvsem zaradi njihove oddaljenosti od realnega slovenskega stanja.

Učinkovitost javnega prevoza v slovenščini in v Sloveniji pač zveni kot oksimoron in če se razmere znotraj mest, kjer so razdalje tako ali tako precej majhne in jih lahko večina brez posebnih težav prehodi ali prevozi s kolesom, vsaj malo izboljšujejo oz. se občine vsaj ukvarjajo s to problematiko, znižujejo cene vozovnic, uvajajo nove linije in iščejo alternative (npr. Bikelj), pa primestni, medkrajevni in regionalni promet precej nespremenjeno kljubuje času – no, ja, pravzaprav je vlake in avtobuse pri nas ta že zdavnaj povozil. Kako so se lansko leto smejali trije Američani, ko jim je na karti pisalo 2. razred, pred njimi pa je na peronu stal vlak še iz časa jugoslovanskih železnic, tako imenovana gomulka, ki se po slovenskih tirih prevaža že od sedemdesetih let prejšnjega stoletja, kar se ji na dotrajanosti nedvomno pozna. Pa skorajda muzejski vlak brez klime na redni liniji sploh ni glavni problem, čeprav bi ga lahko vsaj oglaševali kot turistično atrakcijo za nostalgike, retro navdušence in romantike, težavo povzroča sama železniška proga, na kateri tudi novejši vlaki ne morejo dosegati višjih hitrosti, čeprav so za to dovolj zmogljivi. Kar pomeni, da se vozimo precej počasi. Prvi in največji minus.

Edini razlog, da so vlaki kljub lunjkičastim voznim redom, zaradi katerih se marsikdo ne odloči zanje, vsaj zjutraj in popoldne tako polni, da nanje na nekaterih postajah bližje končni destinaciji skoraj ne moreš več vstopiti, če pa ti že uspe, postaneš zgolj še ena konzervirana sardina, je njihova cena. Še posebej so te ugodne za dijake in študente ter za upokojece in mlade do 26. leta, medtem ko lahko vsi ostali – ne le delovno prebivalstvo, ampak tudi uradno brezposelni prekerki, ki lahko o povrnitvi stroškov na delo samo sanjajo, ceno vozovnice le malo zmanjšajo: če se na relaciji Kranj–Ljubljana vozite dvakrat na dan, torej

iz službe in nazaj, potem z nakupom tedenske karte prihranite točno 2,94 evra, z mesečno pa malo manj kot 20, ki jih lahko tako porabite za vsakodnevno parkiranje na železniški postaji (če pač tja ne hodite peš, ne uporabljate kolesa ali lokalnega avtobusa), v ta namen morate dodati le še 10 evrov iz svojega žepa (1,5 evra na dan x 20 delovnih dni), ker vam jih delodajalec nikakor ne bo plačal, zato se Gorenjci pač raje odločajo za to, da zaparkirajo vso bližnjo okolico, ki je – vključno s pločniki – zaenkrat še brezplačna. Ali se pač kar do Ljubljane peljejo z avtom, ker avtobus pač ni dobra alternativa: je namreč občutno dražji, poleg tega pa porabi nekaj minutk več časa do Ljubljane celo takrat, ko nima zamude, kar je zjutraj, ko se od Medvod proti prestolnici vije strnjena kolona, ali popoldne v obratni smeri, pač nemogoče doseči.

Ko sem iskala podatke o dnevni migraciji, sem našla nešteto zloženek raznoraznih zavodov, društev in drugih organizacij (največkrat s sedežem v Ljubljani), v katerih mi svetujejo, kaj lahko storim v dobro narave in za manjše število nesreč na naših cestah: neham naj se voziti z avtom oz. naj to počnem čim manjkrat. Sedaj sem okoljski problem, zato so mi zaprli en pas Celovške ceste in en del Slovenske, namestili parkomate tja, kjer jih lansko leto še ni bilo. Naj plačam za svoje obremenjevanje okolja: mesto vendar pripada pešcem in kolesarjem, avtomobili dnevni migrantov pa nimajo v njem kaj iskati. Če ne gre zlepa, gre pač zgrda: avtomobile skušajo izgnati z ukrepi, ki naj bi prinesli trajnostno mobilnost – oh, kako čudovit izraz, sploh ker v isti sapi v ličnih brošuricah preberem še, da moram ne le uporabljati javni prevoz, ampak se tudi začeti voziti s kolesom – takoj postane jasno, da ti nasveti niso namenjeni meni oz. jih zanimam šele, ko se pripeljem v Ljubljano, ko moj avto postane problem, kako pa pridem do tja, ne briga nikogar: s tem naj se ukvarjam sama in še več kot sto tisoč drugih, ki dnevno prihajajo v glavno mesto. Pa kaj, če ti za prevoz na delo, v šolo, do zdravnika specialista, za obisk kakšne prireditve ali bližnjih v bolnišnici z javnim prevozom porabijo več časa in marsikdaj celo več denarja, pa kaj, če morajo na avtobus čakati eno uro ali dve: važno je, da ne uporabljajo avta.

Vsak dan se namreč samo v službo v naše glavno mesto vozi še enkrat več ljudi, kot je v njem delovno aktivnega prebivalstva, ki tam tudi živi, kar je posledica centralizacije javne uprave, šolstva, gospodarstva, tudi kulture in zdravstva. Poleg tega je v Ljubljani premalo stanovanj ali pa so ta predraga, zato se ljudje iz nje selijo v bližnjo ali daljno okolico, v nova spalna naselja na obrobju oz. čim bližje prestolnici ter s tem tudi svoji zaposlitvi – gre za proces suburbanizacije. »Iz občin Trzin, Dobrova - Polhov Gradec in Velike Lašče več kot polovica aktivnih prebivalcev vozi v Ljubljano, zato dejansko sestavljajo njej obmestni prostor.« (Gabrovec, Bole 2009.) Ne le Domžale in Medvode, ampak tudi ostala mesta osrednje Slovenije postajajo neke vrste predmestja: tudi Kamnik in Kranj, kjer je vedno manj podjetij, kjer so tarife študentskega dela za kak evro nižje, predvsem pa ni toliko ponudbe zaposlitev, staro mesto jedro obeh pa je bolj kot ne izumrlo, medtem ko so cene stanovanj in najemnin v zadnjem letu postale skoraj primerljive z glavnim mestom, kar pomeni, da je po njih veliko povpraševanje.

Če je bilo pred nekaj leti aktualno iskati parcelo v Škofljici ali v Grosuplju, se po novem ta prostor razširja vse do Trebnjega, ker je tam zemlja – sploh v zakotnih vasicah na vrhu kakšnega hribčka – še relativno po-

ceni, dostop do Ljubljane

pa je olajšala izgradnja

dolenjske avtoceste. Idi-

lična hiška na podeželju

– sliši se skoraj sanjsko, a

službo kje blizu zelo težko

najdeš, pa tudi za skoraj

vse ostalo potrebuješ avto,

ker ni prave infrastrukture

in ker javni prevoz izven

urbanih središč prej izjema

kot pravilo, če pa že je, gre

zgolj za šolske avtobuse.

Eno od načel trajnostne

mobilnosti, ki se ga da lepo

prebrati v zgoraj omenje-

nih zloženkah, največkrat

financiranih iz državnih

ali evropskih sredstev, je

zato popolnoma nerealno,

če ne že diskriminatorno

do vseh, ki so se prisiljeni v

službo, šolo in po opravih

voziti v katerokoli večje

mesto, ki je največkrat prav Ljubljana, in sicer gre za

nasvet, ki je navadno napisan celo na prvem mestu –

zmanjšajmo svoje potrebe po mobilnosti! Prosim?!?

Ok, saj najprej razlagajo, da naj pač vse svoje opravke

opravim naenkrat, da bova z mojim avtom povzročila

čim manj gneče in onesnaževanja, ampak, ja, ne živijo

vsi v urbanih središčih in prav vsak mora kdaj vsaj k

zdravniku, tudi če je brezposelna gospodinja, ki živi v

neki *vukojebini* bogu ne le za hrbtom, ampak celo za

ritjo, kjer niti internet ni samoumeven, kruha v trgo-

vini, oddaljeni nekaj kilometrov, zmanjka že do 12h,

chia semen pa v njej ne prodajajo, zato so obsojeni

na čaj iz kamilic, v vsakem primeru pa tudi na avto.

Potrebujejo ga, če hočejo še kaj drugega od kulture kot

cerkvene pevske zборе in gasilske veselice, na katerih

v najboljšem primeru nastopi Vili Resnik, predvsem

pa ga potrebujejo, če želijo službo, ker se morajo zanj

voziti v Ljubljano, kjer zaradi svojega avta postanejo

nezaželeni dnevni migranti.

Takemu človeku na dan mobilnosti za brisalec zata-

knejo brošurico, v kateri piše: Zmanjšajmo izpušne pli-

ne – vozimo se skupaj! Resno? Lahko bi napisali, da je

tak način prevoza predvsem cenejši, s čimer bi zagoto-

vo pritegnili več ljudi. Podobno je z vsemi ostalimi re-

šitvami, kot so recimo P + R parkirišča, za katera lahko

že nekaj časa uporabljamo množino, saj nista le dve,

ampak tri: poleg Dolgega mosta še eno, bojda vedno

prazno pri dvorani Stožice, najnovejše pa na Cheng-

dujski cesti. Z gorenjske smeri takšnega parkirišča še

ni. Minus. Še večji minus pa je sprenevedanje, da jih

bodo ljudje uporabljali zaradi ekološke ozaveščenosti

in si zaradi nje z veseljem podaljšali svojo vsakodnev-

no pot. Potem so tu še sporne ideje o ukinitvi plačila

prevoza na delo, ker naj bi bile te potuha za večjo

porabo avtomobilov, posredno pa s tem tudi škodljive

okolju, kar je najbrž res, a reševanje sveta na račun že

tako ogroženih socialnih pravic pač ni dobra rešitev,

pa čeprav se bodo lahko potem delodajalci ponašali z

nazivom ekološki izkoriščevalec, avtomobilov pa zato

ne bo nič manj. V knjigi *Dnevna mobilnost v Sloveniji*

piše, da so ukrepi, kot so zaprtje mesta, peš cone, nizke

hitrostne ovire, eko davki, omejeno parkiranje in vse

ostalo, smiselni le, »če je predhodno zagotovljena

visoka kakovost javnega potniškega prometa in urejen

za uporabnika spodbuden cenovni sistem«. Ki ga pač

trenutno ni. Če vzrok vzrokov, ki se mu reče centrali-

zacija, za trenutek pustimo ob strani, je prav slab javni

promet glavna težava Ljubljane in njene okolice, tistih

sto tisoč avtov dnevni migrantov pa je zgolj posledica,

ki je s tiskanjem barvitih brošuric in zaprtjem ulic ne

bodo rešili, prav tako ne z urejanjem zgolj lokalnega

prometa, ampak bo treba zanj poskrbeti tudi na med-

krajevni ravni. Če bi vsa evropska in druga sredstva

za dneve brez avtomobila in ureditev nekaj cvetličnih

loncev in mizic sredi Slovenske, za tiskanje prospet-

ov, namenjenih za ozaveščanje nas – zlih, groznih,

podlih ljudi v avtih, kakšen avtobus preusmerili

izgradnji še enega tira, kakšen avtobus preusmerili

tudi na avtocesto, da bi bil hitrejši, ga pocenili itd., bi

bilo tudi v Ljubljani – v kateri vsi pač ne moremo živeti

in tako zmanjšati svoje dnevne mobilnosti – zagotovo

kmalu tudi manj avtomobilov. ∞

urada

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5459

avtobus

Panda:

<http://ipop.si/2013/10/14/ste-obticali-v-gneci-poskusite-z-avtobusom/>

Milena:

Če en pas/del ceste zaprejo, avtobusi na drugem res potujejo malo hitreje, ampak je pa gneča na njem večja, kot če bi dodali še kakšen avtobus več in tako dosegli isti učinek: »Nekatera večja mesta so zmanjšala število voznih pasov, namenjenih osebnim avtomobilom na mestnih vpadnicah (tako imenovanih bulvarjih), hkrati pa bistveno povečala ponudbo avtobusov ali odprla novo tramvajsko linijo. Pri tem je treba poudariti, da za povečanje kapacitet javnega potniškega prometa (pogosto) ne bi bilo nujno zmanjševati števila voznih pasov! Zmanjševanje števila voznih pasov za osebni promet na račun javnega je smiselno (zlasti) tam, kjer je promet treba omejevati zaradi okoljskih razlogov, na primer pretiranega onesnaženja ozračja v mestu« (Gabrovec, Bole 2009).

Literatura:

Garbovec, Matej in David Bole. 2009. *Dnevna mobilnost v Sloveniji*. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU.

